

บทที่ 2

แนวคิดการวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิถีชีวิตของหญิงตั้งครรภ์และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้แก่ ผู้ดูแล หญิงมีบุตรคนสุดท้ายอายุไม่เกิน 1 ปี ผู้เฒ่าผู้แก่และหมอพื้นบ้าน เกี่ยวกับพฤติกรรมและคำอธิบายต่างๆ ในชีวิตประจำวันของหญิงตั้งครรภ์และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ตลอดช่วงระยะของการตั้งครรภ์ 3 ไตรมาส ซึ่งปฏิบัติสืบทอดกันมาถึงปัจจุบันในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิงที่อาศัยอยู่ในเขตตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการทบทวนวรรณกรรมดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม การศึกษาความหมายของวัฒนธรรมเพื่อนำไปสู่นิยามของ วัฒนธรรมการดูแลหญิงตั้งครรภ์ และศึกษาแนวคิดทฤษฎีการดูแลทางวัฒนธรรมของ Leininger (1995) เพื่อเป็นแนวทางการดูแลหญิงตั้งครรภ์ในชุมชน ซึ่ง Leininger ได้แบ่งการดูแลเป็น 2 ชนิด คือ การดูแลพื้นบ้าน (Generic care) และการดูแลเชิงวิชาชีพ (Professional care) (Leininger, M.M., 2001)

ในส่วนของการดูแลเชิงวิชาชีพ (Professional care) ซึ่งเป็นการดูแลเชิงปฏิบัติการของพยาบาล เกิดจากการศึกษาเรียนรู้และใช้อย่างกว้างขวางในวิชาชีพทางคลินิก มีผู้ศึกษาวิจัยมากมาย และพัฒนาถึงขั้นสร้างมาตรฐานการปฏิบัติที่ชัดเจน เช่น มาตรฐานการฝากครรภ์ มาตรฐานการดูแลหญิงตั้งครรภ์ที่มีภาวะแทรกซ้อนต่างๆ ฯลฯ ในการสร้างมาตรฐานในสถานบริการแต่ละแห่ง ย่อมแตกต่างกันไป ตามสังคมวัฒนธรรมในแต่ละชุมชน การที่ผู้ให้บริการสร้างมาตรฐานระบบการบริการ เพื่อความครอบคลุมและเหมาะสมแก่ผู้รับบริการ จำเป็นต้องเข้าใจพื้นฐานทางด้านสังคม วัฒนธรรมของผู้รับบริการ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงการดูแลเชิงวิชาชีพให้มีมาตรฐานยิ่งขึ้น ซึ่งในส่วนของการดูแลพื้นบ้าน (Generic care) ยังไม่มีผู้ศึกษาวิจัยเท่าที่ควร โดยเฉพาะการดูแลหญิงตั้งครรภ์ในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมุ่งเน้นศึกษาในส่วนของการดูแลพื้นบ้าน โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งข้อมูลเชิงคุณภาพสามารถอธิบายวิถีชีวิตของหญิงตั้งครรภ์และบุคคลที่เกี่ยวข้องในการดูแลหญิงตั้งครรภ์ได้อย่างชัดเจนและลึกซึ้ง

2.2 แนวคิดการดูแลหญิงตั้งครรภ์ ไตรมาส 1, 2 และ 3 การทบทวนการดูแลหญิงตั้งครรภ์ ในเชิงวิชาชีพ ตามระยะการตั้งครรภ์ 3 ไตรมาส เพื่อเป็นแนวทางในการสังเกตในการลงสนามวิจัย

และเป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อเชื่อมโยงสู่การดูแลพื้นบ้านในเรื่องของความเหมือนหรือความแตกต่างของการดูแลหิ้งตั้งครรภ์

2.3 วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง การศึกษาวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิงเมื่อครั้งอดีตกาล เพื่อทำความเข้าใจประวัติความเป็นมา วิถีชีวิต รวมถึงความเชื่อและประเพณีต่างๆ ของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร และใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการดูแลหิ้งตั้งครรภ์ในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ ทำให้เข้าใจในเรื่องที่ต้องการศึกษาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

เหตุที่กำหนดเช่นนี้ เนื่องจากปรากฏการณ์ที่สนใจศึกษามีความหลากหลายและสลับซับซ้อนมาก การทำความเข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆ จึงต้องมีกรอบแนวคิด มีรายละเอียด มีจุดเน้นที่ต่างกัน ผู้วิจัยจึงไม่สามารถใช้ทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งหรือมโนทัศน์ที่มีนิยามกำหนดขอบเขตไว้ตายตัว เพราะจะไม่มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่กำลังพิจารณาอยู่ ฉะนั้นผู้วิจัยจึงใช้กรอบแนวคิดที่เป็นมโนคติกว้างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการค้นหาคำตอบในปรากฏการณ์ต่อไป

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม

2.1.1 ความหมายของวัฒนธรรม

คำว่า “วัฒนธรรม” ถอดศัพท์มาจาก “Culture” ของภาษาอังกฤษ ซึ่งมีรากศัพท์มาจาก “Cultura” ในภาษาละติน วัฒนธรรมเป็น คำสมาส 2 คำ รวมกัน คือ “วัฒนธรรม” มีความหมายทั่วไปว่าเจริญงอกงาม รุ่งเรือง และ “ธรรม” ซึ่งหมายถึง กฎ ระเบียบ ข้อปฏิบัติ (อานนท์ อาภากริม, 2525) หรือ คุณความดี เมื่อมารวมกันแล้วหมายถึง คุณธรรมหรือลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2546) มีผู้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้หลากหลาย ดังนี้

วัฒนธรรม มีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นแบบแผนในความคิด และการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่ง มนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์วิธีการในการปฏิบัติ การจัดระเบียบตลอดจนระบบความเชื่อ ความนิยม ความรู้ และเทคโนโลยีต่างๆ ในการควบคุม และใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ (สุพัตรา สุภาพ, 2534)

วัฒนธรรม คือ วิถีแห่งการดำรงชีพที่มนุษย์สร้างขึ้น ตามที่มนุษย์มีความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นทั้งระบบความรู้ ความคิดหรือความเชื่อ จนมีการยอมรับปฏิบัติกันมาเป็นวิธีการหรือแบบแผน และการอบรม

ถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อมา ตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพแวดล้อม (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2536)

วัฒนธรรม คือ ประมวลแบบแผน วิธีการ ความรู้ ความเชื่อ กฎระเบียบ ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นผลงานของกลุ่มคน เช่น ภาษา การทำ เครื่องมืออุตสาหกรรม ตึกรามบ้านช่อง ศิลปวัตถุ ฯลฯ (จำเรียง ฐรมะสุวรรณ, 2521)

Tylor, E.B. (1871) บิดาของสาขาวิชามานุษยวิทยา ให้ความหมายของวัฒนธรรม คือ ผลรวมของบรรดาสิ่งต่างๆ ที่มีความสลับซับซ้อนที่ประกอบด้วย ความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศิลธรรม กฎหมาย ประเพณี อุปนิสัย ตลอดจนพฤติกรรมอื่นๆ ที่มนุษย์แสดงออกในฐานะที่เป็น สมาชิกของสังคม (Tylor, E.B., 1871 อ้างถึงใน สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2536)

Green, A.W. (1972) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน ให้ความหมายของวัฒนธรรม คือ กระบวนการถ่ายทอดทางสังคมให้บุคคลเกิดความรู้ รู้จักวิธีปฏิบัติ มีความเชื่อ ตลอดจนเข้าใจผลิตผลทางศิลปะทั้งหลายและดำรงรักษาสืบส่งต่อกันไว้ หรือเปลี่ยนแปลงไปในเวลาที่เหมาะสม (Green, A.W., 1972)

Linton, R. (1973) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน ให้ความหมายวัฒนธรรม เป็นผลงานของความรู้ ทักษะคติแบบแผน พฤติกรรมหรือลักษณะที่สมาชิกใช้ร่วมกัน และถ่ายทอดไปยังสมาชิกรุ่นต่อมาในสังคมใดสังคมหนึ่ง (Linton, R., 1973 อ้างถึงใน สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2546)

สรุปวัฒนธรรม มีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่าง อันเป็นแบบแผนของ ความคิด ความรู้ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง จนมีการยอมรับปฏิบัติกันมาเป็นวิธีการ แบบแผน พฤติกรรมหรือลักษณะที่สมาชิกใช้ร่วมกัน มีการอบรมถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อมา มีการเปลี่ยนแปลงในเวลาที่เหมาะสม และให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในสังคมใดสังคมหนึ่ง

การศึกษาความหมายของวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่นิยามวัฒนธรรมการดูแลหญิงตั้งครรภ์ ซึ่งหมายถึง วิถีชีวิตของหญิงตั้งครรภ์และบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหญิงตั้งครรภ์ ซึ่งได้แก่ ผู้ดูแล หญิงมีบุตรคนสุดท้ายอายุไม่เกิน 1 ปี ผู้เฒ่าผู้แก่ และหมอพื้นบ้าน ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยน การถ่ายทอด และปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง และส่งผลถึงการดูแลหญิงตั้งครรภ์ในกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร เพื่อนำไปสู่การดำรงชีวิตในชุมชนได้อย่างปกติสุข

2.1.2 แนวคิดการดูแลทางวัฒนธรรม (Leininger, M.M., 2001)

แนวคิดตามโครงร่าง “Sunrise” ของ Leininger กล่าวถึงระบบการดูแลสุขภาพ (health care systems) และการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมในภาวะปกติหรือเมื่อเกิดภาวะความเจ็บป่วย ประกอบด้วยระบบย่อย 2 ระบบ คือ ระบบการดูแลสุขภาพพื้นบ้าน (Folk Health Sub-System) และระบบการดูแลสุขภาพวิชาชีพ (Professional Health Sub-System) ระบบย่อยนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามอิทธิพลต่างๆ ภายใต้สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในแต่ละสถานการณ์ อิทธิพลดังกล่าวที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ประกอบด้วย 1) เทคโนโลยี (Technologic System) 2) ศาสนาและปรัชญา (Religious and Philosophic System) 3) ความสัมพันธ์ทางครอบครัวและสังคม (Kinship and Social System) 4) ค่านิยมและความเชื่อ (Cultural System : Values and Beliefs) 5) การเมืองการปกครอง (Political and Legal System) 6) ภาวะเศรษฐกิจ (Economic System) และ 7) การศึกษา (Educational System) ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้มีการประสานกันอย่างกลมกลืน และมีความเชื่อมโยงกันกลายเป็นแบบแผนการปฏิบัติการดูแลทางด้านสุขภาพทั้งระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชน

มโนคติหลัก มโนคติหลักทฤษฎีการพยาบาลทางวัฒนธรรมของ โลงนินเจอร์ ประกอบด้วยมโนคติเกี่ยวกับบุคคล สิ่งแวดล้อม สุขภาพ และการพยาบาล ซึ่งให้แนวคิดเกี่ยวกับแต่ละมโนคติหลักไว้ดังนี้

บุคคล : สิ่งมีชีวิตที่อยู่รอดจนถึงปัจจุบัน มีความสามารถในการดูแลทารก เด็ก ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ ภายใต้สิ่งแวดล้อมและวิธีการที่แตกต่างกัน (Cultural being) หรือสิ่งมีชีวิตทางวัฒนธรรมซึ่งรวมถึงบุคคล ครอบครัว และกลุ่มวัฒนธรรม การแสดงออกและการกระทำของมนุษย์มีต้นกำเนิดจากค่านิยม ความเชื่อและการปฏิบัติตามวัฒนธรรม

สิ่งแวดล้อม : สภาพทางกายภาพ สิ่งแวดล้อม สังคม มโนภาพในสังคมและปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อบุคคล ครอบครัว และกลุ่มวัฒนธรรม

สุขภาพ : ค่านิยม ความเชื่อและแบบแผนการปฏิบัติตามวัฒนธรรมที่ใช้ในการรักษาความเป็นอยู่ที่ดีของบุคคลในแต่ละกลุ่มให้คงอยู่ โดยเน้นที่มุมมองของผู้ที่อยู่ในสถานการณ์ (Emic) แทนการมองจากมุมมองของบุคคลนอกสถานการณ์ (Etic) จุดเน้นอยู่ที่ความเป็นอยู่ที่ดี ความสามารถในการดำรงชีวิตประจำวัน การทำกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ที่สอดคล้องกับความคาดหวังทางวัฒนธรรม

การพยาบาล : เป็นศาสตร์และศิลป์ที่เกิดจากการเรียนรู้ มีจุดเน้นที่พฤติกรรมหน้าที่และกระบวนการส่วนบุคคล ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการส่งเสริมและการคงอยู่ของพฤติกรรม

สุขภาพหรือการฟื้นฟูสภาพจากการเจ็บป่วย การพยาบาลจึงมีความหมายเป็นการกระทำและการตัดสินใจของพยาบาล โดยการยอมรับค่านิยม ความเชื่อทางวัฒนธรรม ที่สอดคล้องกับพฤติกรรมสุขภาพ (Cultural congruent care) การพยาบาลจัดเป็นการบริการวิชาชีพ ที่ประสานอยู่ระหว่างการดูแลสุขภาพแผนปัจจุบันและระบบการดูแลพื้นบ้าน เพื่อให้ผู้รับบริการบรรลุเป้าหมายการมีภาวะสุขภาพที่ดี และมีความพึงพอใจในการดูแลที่ได้รับจากการปฏิบัติทางการพยาบาล เพื่อให้การดูแลมีความสอดคล้องกัน ระหว่างวัฒนธรรมการรักษายาบาลแผนใหม่กับการดูแลด้วยวัฒนธรรมพื้นบ้าน

ทฤษฎีการดูแลทางวัฒนธรรม (Leininger's theory of cultural care diversity and universality) (Leininger, M.M., 2001) เป็นทฤษฎีทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า เป็นแนวทางให้พยาบาลในการปฏิบัติการพยาบาล เพื่อปรับปรุงการดูแลผู้รับบริการ โดยเตรียมสำหรับวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะและการพยาบาลที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม ทฤษฎีทางวัฒนธรรมเริ่มพัฒนาในกลางปี ค.ศ. 1950 โดยไลนินเจอร์ ซึ่งได้เสนอว่าการดูแลเพื่อนมนุษย์ (Human care) เป็นปรากฏการณ์สากลเพื่อการอยู่รอดของมนุษยชาติ การดูแลเป็นหัวใจสำคัญสำหรับการพยาบาล จัดเป็นพฤติกรรมดูแล กระบวนการดูแลและสัมพันธภาพการดูแล การดูแลเป็นการปฏิบัติกิจกรรมการช่วยเหลือ (assistive) การสนับสนุนค้ำจุน (supportive) การอำนวยความสะดวก (facilitative) และการสร้างความสามารถ (enabling) ให้กับบุคคลหรือกลุ่มตามความต้องการที่แสดงออกหรือค้นหาได้ เพื่อปรับปรุงหรือรักษาไว้ซึ่งความมีสุขภาพดี หรือแนวทางการดำเนินชีวิตที่ผาสุก ไลนินเจอร์ กล่าวว่า บุคคล ครอบครัว และชุมชนอยู่ภายใต้โครงสร้างของสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การปฏิบัติการดูแลในแต่ละวัฒนธรรมจะแตกต่างกันไปมีแบบแผนหรือกระบวนการที่เฉพาะแต่จะมีลักษณะร่วมที่เป็นสากลอยู่ด้วย ระบบบริการสุขภาพเป็นระบบที่มีแบบแผนเฉพาะของการปฏิบัติการวิชาชีพ คือมีวัฒนธรรมเฉพาะซึ่งจะมีลักษณะการดูแลที่แตกต่างกันไปจากระบบการดูแลของประชาชนหรือการดูแลพื้นบ้าน การให้บริการสุขภาพที่บรรลุเป้าหมายจะต้องเป็นการดูแลที่สอดคล้องทางวัฒนธรรมทั้งระบบพื้นบ้านและระบบของวิชาชีพ ซึ่งการดูแลแบ่งออกได้ 2 ชนิด คือ

ชนิดที่ 1 การดูแลพื้นบ้าน (Generic care) หมายถึง การดูแลอย่างเป็นกันเอง เป็นธรรมชาติ และการดูแลที่ไม่ใช่วิชาชีพ โดยมีการปฏิบัติการดูแลทางวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน การดูแลพื้นบ้านเป็นการแสดงออกที่เก่าแก่ที่สุด เป็นรูปแบบการดูแลมนุษย์ และเป็นสิ่งที่เกิดก่อนการดูแลเชิงวิชาชีพ

ชนิดที่ 2 การดูแลเชิงวิชาชีพ (Professional care) หมายถึง การเรียนรู้ และการดูแลเชิงปฏิบัติการของพยาบาลที่ได้รับการศึกษาจากสถานศึกษาพยาบาล และใช้อย่างกว้างขวางในวิชาชีพทางคลินิก

มนุษย์ทุกคนต่างมีวัฒนธรรม มีพฤติกรรมทางสังคมตามแบบแผนที่ตั้งคมกำหนดเอาไว้หรือปฏิบัติตามวัฒนธรรมของตน วัฒนธรรมเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตที่เกิดจากการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยน และการถ่ายทอดกันในกลุ่มได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม การดูแลตนเองเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษา ในส่วนการดูแลพื้นบ้านซึ่งเป็นการดูแลที่เป็นธรรมชาติ เป็นกันเอง โดยมีวัฒนธรรมการปฏิบัติการดูแลเป็นพื้นฐาน เป็นการแสดงออกที่เก่าแก่ที่สุด เป็นรูปแบบการดูแลบุคคลที่สำคัญ เพื่อทำความเข้าใจพฤติกรรมต่างๆ และคำอธิบายในพฤติกรรมที่ปรากฏในชีวิตประจำวันของหญิงตั้งครรภ์และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ในการดูแลหญิงตั้งครรภ์กลุ่มชาติพันธุ์กะเลิงที่อาศัยอยู่ในเขตตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร

2.1.3 การประเมินทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเปรียบเสมือนเลนส์ที่จะทำให้เรามองเห็นทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งผู้ป่วยหรือพยาบาลจะพิจารณาความเจ็บป่วยโดยมองผ่านเลนส์วัฒนธรรมของตนเอง พฤติกรรมการแสวงหาการรักษา รวมถึงการตัดสินใจเกี่ยวกับการเลือกรับบริการสุขภาพจะเป็นการตัดสินใจด้วยวัฒนธรรมของตนเอง Leininger (1995) ได้อธิบายวัฒนธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อและแนวทางการปฏิบัติของคน เพราะวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดบทบาทที่สำคัญในการจัดการกับความเจ็บป่วยจึงเป็นสิ่งสำคัญที่พยาบาลจำเป็นต้องประเมินสภาพทางวัฒนธรรม ความเชื่อและการปฏิบัติตัวของผู้รับบริการ เพื่อการดูแลผู้รับบริการแบบองค์รวมหรือครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ จิตวิญญาณ และวัฒนธรรมของผู้รับบริการ (Narayan , M.C. ,1997) การประเมินสภาพทางวัฒนธรรมเป็นวิธีการเฉพาะในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเชื่อทางวัฒนธรรม และพฤติกรรมทำให้เข้าใจปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมที่มีผลต่อพฤติกรรม (Kirkpatrick, S.M. & Deloughery, G.L., 1991)

การประเมินสภาพจนได้ข้อมูลที่เรียกว่า cultural sensitivity จะทำให้พยาบาลสามารถนำมาปรับเปลี่ยนแผนการพยาบาล ให้สอดคล้องกับผู้รับบริการได้ (Henkle, J.O. & Kennerly, S.M., 1990) หากพยาบาลให้การพยาบาลที่สอดคล้องตามวัฒนธรรมจะทำให้ผู้รับบริการเข้าใจและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามคำแนะนำของบุคลากรทางด้านสุขภาพ (Rosenbaum, J.N., 1991)

ปัญหาที่พบ จากการทำงานในวัฒนธรรมที่ต่างกัน คือ 1) ขาดความรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมด้านความเชื่อและการปฏิบัติ 2) มีความยุ่งยากในการจำแนกการสร้างสัมพันธภาพ ระหว่างโครงสร้างทางสังคม และระบบสุขภาพ 3) ภาวะข้อขัดแย้ง

วัฒนธรรมและความรู้สึกสับสนจากผู้ให้บริการ นำไปสู่การดูแลที่ไม่มีประสิทธิภาพ (Henkle, J.O. & Kennerly, S.M., 1990)

2.2 แนวคิดการดูแลหญิงตั้งครรภ์ ไตรมาส 1, 2 และ 3

การดูแลหญิงตั้งครรภ์ในระหว่างตั้งครรภ์ที่มีประสิทธิภาพคือ การที่ผู้ดูแลสามารถคาดการณ์ถึงอันตรายต่างๆ จากการตั้งครรภ์ที่อาจเกิดขึ้นได้ล่วงหน้า และ/หรือสามารถค้นหาอันตรายที่เกิดขึ้นแล้วและสามารถป้องกัน เตรียมรับและแก้ไขสถานการณ์ได้เหมาะสมและทันทั่วถึง ซึ่งจะทำให้สามารถควบคุมหรือขจัด หรือลดอันตรายต่อมารดาและทารกได้ การกระทำเช่นนี้จำเป็นจะต้องปฏิบัติต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอตลอดระยะเวลาตั้งครรภ์เพราะการตั้งครรภ์เป็นภาวะที่เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา เวลาและการเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นต่ออวัยวะทุกระบบของร่างกายรวมทั้งจิตใจด้วย ยิ่งเวลาของการตั้งครรภ์ผ่านไปการเปลี่ยนแปลงนี้มีโอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงไปเป็นอันตรายต่อมารดาและทารกได้

การอาศัยการประมวลข้อมูลจากการซักประวัติ การตรวจร่างกาย การตรวจครรภ์และการทดสอบบางอย่าง แล้วนำมาวิเคราะห์ด้วยความรู้และประสบการณ์ของผู้ดูแล จะช่วยให้ทราบถึงปัจจัยเสี่ยงต่างๆ ที่จะมีอันตรายต่อมารดาและทารก ซึ่งจะทำให้ผู้ดูแลสามารถคาดคะเนถึงอันตรายได้อย่างสมบูรณ์ที่สุดและสามารถกำหนดแผนดำเนินการป้องกัน ดูแลรักษาได้ครบถ้วนและถูกต้องด้วยประสิทธิภาพสูง การดูแลตามหลักการนี้เรียกว่าการดูแลตาม “ระบบเกณฑ์เสี่ยงภัย” (risk approach) ซึ่งสามารถจำแนกผู้ตั้งครรภ์ออกเป็นกลุ่มที่มี “ครรภ์เสี่ยงสูง” (high risk pregnancy) และกลุ่มที่มี “ครรภ์เสี่ยงต่ำ” (low risk pregnancy) ได้ในทุกระยะของการตั้งครรภ์ (ประทักษ์ โอประเสริฐสวัสดิ์, วินิต พัวประดิษฐ์ และสุรศักดิ์ ฐานิพานิชกุล, 2540)

วัตถุประสงค์ของการดูแลหญิงตั้งครรภ์

เพื่อประเมินสุขภาพของหญิงตั้งครรภ์และทารก ประเมินอายุครรภ์ของทารก วางแผนการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งคลอด (อดิวิฐธ กุมุทมาศ, 2546) ซึ่งเป็นการสร้างความมั่นใจว่าการตั้งครรภ์นั้นสามารถคลอดทารกที่มีสุขภาพดี โดยไม่บั่นทอนสุขภาพของมารดา (มานี ปิยะอนันต์, ชาญชัย วันทนาศิริ, สิงห์เพ็ชร สุขสมปอง และมงคล เบญจภิบาล, 2543) และเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีของครอบครัว ลดการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ รวมถึงการค้นหาและให้การบำบัดพฤติกรรมที่ผิดปกติที่จะนำไปสู่การทอดทิ้งบุตร และการแตกแยกในครอบครัว (กนก สัจจ, ถวัลย์วงศ์ รัตนศิริ, วิฑูรย์ ประเสริฐเจริญสุข และโกวิท คำพิทักษ์, 2542)

การดูแลหญิงตั้งครรภ์ในไตรมาส 1 (วัฒนา ศรีพจนารถ, 2545) อายุครรภ์น้อยกว่า 3 เดือน

ความต้องการอาหาร ในไตรมาสที่ 1 เพิ่มขึ้นจากการรับประทานอาหารก่อนตั้งครรภ์เพียงเล็กน้อย เนื่องจากทารกมีขนาดเล็กมากยาวประมาณ 7 ซม. อาหารที่ควรรับประทานควรมีคุณค่า สะอาด และรับประทานให้ครบ 5 หมู่ เลือกผักสดปราศจากสารพิษ ควรดื่มน้ำสะอาด 8 แก้ว ของหมักดอง อาหารที่ไม่ได้ทำให้สุก อาจทำให้ท้องเสียควรหลีกเลี่ยง คัมน้ำสะอาด อย่างน้อยวันละ 8 แก้ว คัมนมวันละ 1 แก้ว ไม่ควรคัมน้ำชาแก้ว เพราะจะทำให้ท้องผูก ส่วนกาแฟ ควรดื่มน้อย เพราะอาจทำให้ทารกเจริญเติบโตช้า ปัญหาอ่อน

ยาบำรุงครรภ์ ในหญิงตั้งครรภ์ปกติ ถ้าไม่มีอาการแพ้ท้องจะได้รับยาบำรุงครรภ์ ได้แก่ เฟอร์รัสซัลเฟต (Ferrous sulfate) ขนาด 60 มก. รับประทานครั้งละ 1 เม็ด หลังอาหารเช้า-เย็น ควรแนะนำว่าหลังรับประทานยาชนิดนี้แล้ว จะทำให้อุจจาระออกมาเป็นสีดำเพราะมีธาตุเหล็ก หญิงตั้งครรภ์ไตรมาสแรก ไม่ควรซื้อยาใดๆ มารับประทานด้วยตนเองโดยไม่พบแพทย์เพราะอาจ ทำให้ทารกพิการ

การทำงาน ที่ต้องยืนหรือนั่งนานๆ ควรมีการเปลี่ยนอิริยาบถ เพื่อช่วยให้เลือดหมุนเวียน ไปเลี้ยงส่วนต่างๆ ของร่างกายได้ดีขึ้น งานที่เกี่ยวข้องกับสารเคมีที่มีอันตรายควรมีการเปลี่ยนแปลง ชั่วโมง เพื่อป้องกันอันตรายต่อทารกในครรภ์

การพักผ่อน หญิงตั้งครรภ์ในไตรมาสที่ 1 มักมีอาการวิงเวียนศีรษะ หน้ามืด เหนื่อยล้า จึงควรได้นอนพักผ่อนในเวลากลางวัน วันละ 1 ชั่วโมง และในเวลากลางคืนควรนอนหลับวันละ 8 ชั่วโมง

น้ำหนัก ในไตรมาสที่ 1 หญิงตั้งครรภ์มีน้ำหนักเพิ่มขึ้นประมาณ 1-2 กิโลกรัม บางรายน้ำหนักไม่เพิ่มขึ้น อันเนื่องจากอาการแพ้ท้องก็ถือว่าปกติ

การแก้ไขอาการแพ้ท้อง ส่วนใหญ่มักจะเกิดขึ้นในตอนเช้าขณะแปรงฟัน หรือขณะที่ กระเพาะอาหารว่าง โดยจะเกิดขึ้นนานประมาณ 13 สัปดาห์แรกของการตั้งครรภ์ ควรแนะนำให้ แปรงฟันอย่างรวดเร็ว รับประทานอาหารที่ย่อยง่ายทันที หลังตื่นนอน เช่น ขนมปังกรอบ ขนมปัง ข้าวต้มร้อนๆ เครื่องดื่มอุ่นๆ เช่น น้ำจืด หรือน้ำมะนาวที่เย็นจัด เครื่องดื่มที่ดื่มแล้วรู้สึก ว่าช่วยลดอาการคลื่นไส้ รับประทานอาหารครั้งละน้อยๆ แต่บ่อยครั้ง แบ่งมื้ออาหารออกเป็นมื้อ ย่อยวันละ 5-6 ครั้ง เพื่อป้องกันมิให้ท้องว่าง หลีกเลี่ยงสิ่งที่ทำให้รู้สึกคลื่นไส้ เช่น กลิ่น กระเทียมเจียว อาหารที่มันมาก แนะนำให้บ้วนปากให้สะอาดทุกครั้งภายหลังอาเจียน ควรแนะนำให้ ครอบครัวให้อาใจใส่และให้กำลังใจหญิงตั้งครรภ์เพื่อลดความวิตกกังวล

หญิงตั้งครรภ์แรก จะมีความรู้สึกดีใจ สมหวัง ภาคภูมิใจ มีความรู้สึกอยากจะทำสิ่งที่ดีๆ ให้กับทารก บางรายไม่มั่นใจว่าจะดูแลทารกในครรภ์ให้ดีได้พอเพียงหรือไม่ ทั้งๆ ที่ปฏิบัติตาม คำแนะนำของผู้รู้แล้ว ดังนั้น จะต้องให้ความมั่นใจว่าทุกอย่างกำลังดำเนินไปด้วยดี ถ้ามีการฝาก

ครรภ์สม่ำเสมอ ปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้รู้ พยายามทำจิตใจให้สบายคิดถึงทารกว่าถ้ามารดาเครียดแล้วจะส่งผลถึงพัฒนาการทางด้านจิตใจของทารกในครรภ์ภายหลังคลอด เช่น เลี้ยงยาก ร้องไห้โดยไม่มีสาเหตุ

อาการหงุดหงิด ควรแนะนำครอบครัวโดยเฉพาะสามี ให้เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของภรรยา ว่าเป็นสิ่งปกติของการตั้งครรภ์ ครอบครัวควรปรับตัวและเห็นใจหญิงตั้งครรภ์ แสดงความรักความห่วงใย แสดงความภาคภูมิใจที่หญิงตั้งครรภ์สามารถตั้งครรภ์ได้

หญิงตั้งครรภ์ที่ไม่ต้องการลูก เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจ ไม่มีสามี การเปิดโอกาสให้หญิงตั้งครรภ์ ระบายความรู้สึกรวมทั้งพูดคุยกับครอบครัว ร่วมมือกันหาทางออกที่เหมาะสม โดยพยาบาลจะชี้ข้อดี ข้อเสีย ของการแก้ไขเหตุการณ์ แต่ความสำคัญจะอยู่ที่หญิงตั้งครรภ์เองที่จะเป็นผู้กำหนดวิธีการดำเนินชีวิตของตนเอง โดยมีพยาบาลช่วยประคับประคองจิตใจ ให้ความเห็นอกเห็นใจปลอดภัย รับฟังปัญหาอย่างเต็มใจรับเป็นสื่อกลางระหว่างหญิงตั้งครรภ์และครอบครัว

ความเชื่อ หญิงตั้งครรภ์ที่มีความเชื่อจากมารดาเกี่ยวกับการป้องกันภูตผีต่างๆ โดยเมื่อออกจากบ้านจะต้องติดเข็มกลัดไว้ที่เสื้อ เมื่อสังเกตเห็นควรรับฟังความเชื่อของหญิงตั้งครรภ์และแสดงความชื่นชม ที่หญิงตั้งครรภ์มีมารดาคอยดูแลเอาใจใส่แนะนำการปฏิบัติตัว

การนัดตรวจครรภ์ ควรอธิบายถึงประโยชน์ของการมาฝากครรภ์ ในกรณีที่อยู่ด้าอยู่ไกล โรงพยาบาลที่ฝากครรภ์มาก อาจแนะนำให้ฝากครรภ์ที่สถานีนานมัยใกล้บ้านและเมื่อมีอาการผิดปกติ จึงมาที่โรงพยาบาลศูนย์หรือโรงพยาบาลจังหวัด

สรุปการตั้งครรภ์ในไตรมาสที่ 1 เป็นช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงที่สลับซับซ้อนส่งผลกระทบต่อหญิงตั้งครรภ์และครอบครัว การดูแลหญิงตั้งครรภ์ในไตรมาสนี้สิ่งสำคัญที่ควรดูแลได้แก่ การยอมรับการตั้งครรภ์ ผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการ การปฏิบัติตัวเพื่อป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับทารกในครรภ์ การแก้ไขภาวะไม่สุขสบาย เช่น อาการอ่อนเพลีย คลื่นไส้ อาเจียน เป็นต้น การสังเกตอาการผิดปกติ ที่ต้องมาพบแพทย์ก่อนวันนัด เช่น เลือดออก ปวดท้องน้อย เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงทางกายและจิต การเจริญเติบโตและพัฒนาการของทารกในครรภ์ ระบบบริการฝากครรภ์ และการกำหนดการนัดตรวจครรภ์ครั้งต่อไป

การดูแลหญิงตั้งครรภ์ในไตรมาส 2 (วันนา ศรีพนารณ, 2545) อายุครรภ์ 4-6 เดือน

อาหาร ในระยะไตรมาสที่ 2 ร่างกายของหญิงตั้งครรภ์ต้องการปริมาณแคลอรี ประมาณ 2,500 กรัม เพื่อนำไปใช้ในการเจริญเติบโตของทารกในครรภ์ ในระยะนี้อาการคลื่นไส้และอาเจียนจะค่อยๆ ลดลง หญิงตั้งครรภ์จึงรับประทานอาหารได้มากขึ้น น้ำหนักตัวของหญิงตั้งครรภ์ประมาณเดือนที่ 5-6 จึงควรเพิ่มขึ้นประมาณ สัปดาห์ละ 0.5 กิโลกรัม ในไตรมาสที่ 2 น้ำหนักควรเพิ่มประมาณ 4-5 กิโลกรัม

วัคซีนป้องกันโรคบาดทะยัก (Tetanus Toxoid) ซึ่งจะช่วยป้องกันไม่ให้หญิงตั้งครรภ์และทารกในครรภ์เป็นบาดทะยัก

การดูแลรักษาฟัน ในไตรมาสที่ 2 เป็นระยะที่เหมาะสมที่ควรไปพบทันตแพทย์ เพราะขนาดของครรภ์ยังไม่โตมากนัก สามารถนั่งทำฟันได้เป็นระยะเวลานาน การปล่อยให้ฟันผุน รากฟันเป็นหนองจะทำให้มีการอักเสบลุกลามจนเชื้อแบคทีเรียเข้าสู่กระแสเลือด เกิดการอักเสบกระจายไปร่างกายส่วนอื่นๆ เกิดอันตรายต่อการคลอดและทารก

การทำงาน ถ้าต้องยืนนาน ควรเปลี่ยนเป็นเดินบ้างหรือเปลี่ยนท่ายืนบ้าง เช่น ก้าวขาไปข้างหน้าเล็กน้อย และลงน้ำหนักที่ขาหน้าสลับกันไปมากับขาอีกข้าง ถ้าต้องยกของหนักจากพื้น ให้ก้าวเท้าไปข้างหน้าเล็กน้อย ค่อยๆ ย่อเข้า หลังตรง คูกเข่าก้มลงเก็บเท้าข้างหนึ่งวางราบกับพื้นอีกข้างนั่งลงบนส้นเท้า วิธีนี้จะทำให้ไม่ปวดหลัง หญิงตั้งครรภ์ที่ไม่เคยฝึกจะไม่ชอบทำ จึงมักใช้วิธีโน้มตัวลงเก็บของแทน

การพักผ่อน หญิงตั้งครรภ์ควรพักผ่อนให้เพียงพอ โดยควรนอนกลางวัน อย่างน้อยวันละ 8-10 ชั่วโมง การนอนท่าตะแคงเป็นท่านอนที่เหมาะสม เพราะจะช่วยให้น้ำหนักของมดลูกไม่กดทับเส้นเลือด ทำให้ออกซิเจนไปเลี้ยงรกและมดลูก ในเวลากลางวันช่วงเช้าหรือช่วงบ่ายควรพักผ่อน อย่างน้อยวันละครึ่งชั่วโมง

อาการแสบยอดอก (heartburn/pyrosis) มักพบอาการนี้ในการตั้งครรภ์ในสัปดาห์ที่ 24 เป็นต้นไป แนะนำให้รับประทานอาหารมื้อละน้อยๆ แต่บ่อยครั้ง หลีกเลี่ยงอาหารรสจัด อาหารที่ทำให้เกิดแก๊สในกระเพาะอาหารและมีไขมัน เลื่อนเวลาอาหารมื้อเย็นให้ห่างจากเวลาที่จะเข้านอน 3 ชั่วโมง ภายหลังรับประทานอาหารไม่ควรนอนเหยียดยาวทันที ควรนอนยกศีรษะให้สูง ถ้ามีอาการน้อยให้ดื่มนม ถ้าเป็นมากควรไปพบแพทย์ เพื่อได้รับยาลดกรดในกระเพาะอาหาร

ท้องอืด (flatulence) เกิดเนื่องจากลำไส้เคลื่อนไหวน้อยลง ทำให้เชื้อแบคทีเรียปล่อยแก๊สออกมาสะสมทำให้หญิงตั้งครรภ์แน่นอึดอัด การแก้ไขควรเคี้ยวอาหารให้ละเอียดขึ้น รับประทานอาหารครั้งละน้อยๆ แต่บ่อยครั้ง หลีกเลี่ยงอาหารที่ทำให้เกิดแก๊ส เช่น ถั่ว หัวหอม หัวผักกาด กะหล่ำปลี อาหารที่มีไขมัน เช่น อาหารทอด ขนมเค้ก ควรดื่มน้ำวันละ 8-10 แก้ว รับประทานอาหารที่มีกากมากๆ เช่น ผัก และผลไม้ที่ไม่หวานมาก การออกกำลังกายทุกวัน อย่างน้อยวันละ 30 นาที การฝึกการขับถ่ายให้ตรงเวลาและสม่ำเสมอ จะช่วยลดอาการท้องอืดลงได้บ้าง

การรับประทานอาหารแปลกๆ (food cravings) หญิงตั้งครรภ์บางราย มีความต้องการ รับประทานอาหารแปลกๆ โดยไม่ทราบสาเหตุ ควรแนะนำเรื่องความสะอาด พร้อมทั้งบันทึกชนิดของอาหารแปลกๆ ที่รับประทานเข้าไป

อาการปวด บริเวณข้อต่อ หลัง และปวดถ่วง บริเวณอุ้งเชิงกราน (joint pain, backach and pelvic pressure) มักพบในไตรมาสที่ 2 และ 3 เนื่องจากข้อต่อของกระดูกเชิงกราน ข้อต่อกระดูก กระเบนเหน็บกับกระดูกก้นกบหลวม เพราะขนาดและน้ำหนักของมดลูกที่เพิ่ม ควรแนะนำให้ ปฏิบัติดังนี้ 1) แนะนำให้อยู่ในท่าทางที่เหมาะสม หลังตรง นั่งทำงานให้ใช้หมอนบางๆ วางที่ พนักพิง 2) หลีกเลี่ยงการทำงานที่ต้องยกของหนักการก้มหยิบของที่ไม่ถูกต้อง เพราะจะทำให้มี อาการปวดหลังมากขึ้น 3) รับประทานยาพาราเซตามอลและนอนพัก 4) เลือกรับประทานอาหารที่มี สันใหญ่และเคี้ยว 5) นอนที่นอนที่มีความแข็งไม่ยุบตัวเวลานอน ควรหาผ้าผืนเล็กๆ ม้วนสอดไว้ ที่ช่องว่างของหลังส่วนล่าง 6) ประคบบริเวณหลังด้วยความร้อน หรือความเย็นพร้อมกับนวดหลัง โดยมีสามีช่วยนวด 7) ให้ความมั่นใจว่าอาการดังกล่าวจะหายไปหลังคลอด 6-8 สัปดาห์

การเตรียมกล้ามเนื้อ ส่วนต่างๆ ของร่างกายให้แข็งแรงพร้อมสำหรับการคลอด ควรเริ่ม บริหารร่างกาย เวลาที่เหมาะสมคือในตอนเช้า ก่อนที่จะบริหารร่างกายควรมีการอบอุ่นร่างกายให้ อยู่ในสภาพที่พร้อมและไม่เกิดการบาดเจ็บของกล้ามเนื้อ โดยก้มและเงยซ้ำๆ สลับกันทำ 5 ครั้ง แล้วจึงตะแคงศีรษะจากซ้ายไปขวา สลับจากขวาไปซ้าย ทำ 5 ครั้ง ทำต่อไปเอามือแตะหัวไหล่ ทั้งสองข้างหมุนหัวไหล่ไปข้างหน้า 3 ครั้ง และข้างหลัง 3 ครั้ง

บทบาทและสัมพันธภาพ หญิงตั้งครรภ์ที่มีความพร้อมในการตั้งครรภ์ จะมีการชวนชวน หาความรู้เกี่ยวกับการตั้งครรภ์ เพื่อให้การตั้งครรภ์ดำเนินไปด้วยดี โดยการสอบถามความรู้จากคน ใกล้ชิด เช่น มารดา พี่ป้า น้าอา อ่านหนังสือ คู่มือทัศน ฟังวิทยุ ที่เกี่ยวกับการดูแลตนเองขณะ ตั้งครรภ์แสวงหาความปลอดภัยให้กับทารก โดยการวางแผนการคลอดในโรงพยาบาลหรือ คลินิก หรือที่บ้าน พยาบาลจึงควรให้การดูแลดังนี้ 1) จัดหาเอกสารต่างๆ เกี่ยวกับการปฏิบัติตนขณะ ตั้งครรภ์ เพื่อเป็นการส่งเสริมบทบาทการเป็นมารดา 2) ประเมินความก้าวหน้าในการแสดง บทบาทที่ผ่านมา และการวางแผนการปฏิบัติตัวต่อไปในไตรมาสที่ 3 3) ประเมินการสร้าง สัมพันธภาพระหว่างหญิงตั้งครรภ์สามีกับทารก เช่น การสัมผัสทารกทางหน้าท้อง เพื่อดูการ เคลื่อนไหวของทารกในครรภ์ 4) แนะนำให้หญิงตั้งครรภ์สร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่นๆ เช่น ปู่ย่า ตายาย พี่ป้า น้าอา ที่ใกล้ชิด โดยการพูดคุยปรึกษาการปฏิบัติตัวขณะตั้งครรภ์ เพื่อให้บุคคล เหล่านี้ ยอมรับทารกในครรภ์และเพื่อให้ได้รับคำแนะนำ การช่วยเหลือ โดยเฉพาะการเลียนแบบ การกระทำของมารดาของหญิงตั้งครรภ์ เช่น การรับประทานอาหารบำรุงครรภ์ การเตรียม เครื่องใช้สำหรับทารก 5) อภิปรายความสำคัญของการมาฝากครรภ์และการตรวจตามนัด 6) เปิดโอกาสให้หญิงตั้งครรภ์แสดงความรู้สึก เกี่ยวกับบทบาทการเป็นมารดาและสิ่งที่วางแผนว่า จะทำให้กับทารก 7) จัดให้หญิงตั้งครรภ์พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ในการดูแลตนเองกับหญิง ตั้งครรภ์คนอื่นๆ 8) แนะนำให้มีการเตรียมตัวที่จะรับสมาชิกใหม่ให้กับบุตรคนโตที่มีอายุต่ำกว่า

3 ปี เพื่อป้องกันการอิจฉา 9) แนะนำให้หญิงตั้งครรภ์เตรียมของใช้สำหรับทารกในครรภ์ หญิงตั้งครรภ์บางคนอาจมีความเชื่อว่า ไม่ควรเตรียมเครื่องใช้สำหรับทารกเพราะจะทำให้ทารกตาย พยาบาลควรแนะนำให้หญิงตั้งครรภ์และครอบครัว เข้าใจว่าปัจจุบันการคลอดมีความปลอดภัยมาก การซื้อเครื่องใช้ไว้ก่อนคลอดเป็นสิ่งจำเป็น 10) ประเมินบทบาทการเป็นบิดาของสามีหญิงตั้งครรภ์ เช่น การเอาใจใส่ดูแลภรรยาเป็นพิเศษ การช่วยทำงานบ้าน การหาเงินให้มากขึ้น เพื่อเตรียมพร้อมต้อนรับสมาชิกใหม่ เป็นต้น

ความเชื่อ หญิงตั้งครรภ์แต่ละคนมีค่านิยมและความเชื่อที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสังคม ประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนตลอดจนวิธีการเลี้ยงดูของแต่ละครอบครัว การปฏิบัติตามความเชื่อดังกล่าว บางครั้งทำให้หญิงตั้งครรภ์มีความสบายใจ พยาบาลควรให้การยอมรับตามเหตุผลของความเชื่อดังกล่าว และให้ข้อมูลที่จริงและมีประโยชน์ จะช่วยให้หญิงตั้งครรภ์ตัดสินใจเลือกทางปฏิบัติที่เหมาะสม

สรุปการดูแลที่สำคัญในไตรมาส 2 ได้แก่ ภาวะเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น ความต้องการความรู้ ในการดูแลตนเองขณะตั้งครรภ์ สนับสนุนช่วยเหลือหญิงตั้งครรภ์ในการปรับตัวต่อปัญหา และ ความเครียดต่อการตั้งครรภ์ ภาวะสุขภาพของทารก การเจริญเติบโตของทารกในครรภ์ ส่งเสริม การปรับตัวต่อพัฒนาการของการตั้งครรภ์ เช่น บทบาทการเป็นบิดามารดา การส่งเสริมสัมพันธภาพ ระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ การแก้ไขภาวะไม่สุขสบายต่างๆ อาหาร การสังเกตการดิ้น ของทารกในครรภ์ การได้รับวัคซีนบาดทะยัก การบริหารร่างกาย การเตรียมของใช้สำหรับทารก และการมาพบแพทย์ก่อนวันนัดเมื่อมีอาการผิดปกติ

การดูแลหญิงตั้งครรภ์ไตรมาส 3 (วัฒนา ศรีพจนารถ, 2545) อายุครรภ์ 5-6 เดือน

อาหาร ควรรับประทานโปรตีน ผัก ผลไม้ ให้มากขึ้นกว่าไตรมาสที่ 2 และน้ำหนักตัวของหญิงตั้งครรภ์ควรเพิ่มขึ้น 5-6 กิโลกรัม ในไตรมาสที่ 3 หรือ 0.5 กิโลกรัมต่อสัปดาห์

การรับประทานยาบำรุง เนื่องจากหญิงตั้งครรภ์รับประทานยาบำรุงตั้งแต่ไตรมาสที่ 1 จึงจำเป็นต้องรับประทานทุกวัน จึงควรอธิบายให้หญิงตั้งครรภ์เข้าใจว่าในระหว่างการคลอดร่างกาย จะสูญเสียเลือดและทารกมีความต้องการธาตุเหล็กสูงมากสำหรับสร้างเม็ดเลือด ดังนั้นจึงจะต้อง ได้รับยาและเสริมธาตุเหล็กให้เพียงพอ เพื่อป้องกันการขาดแคลนสารอาหารที่จำเป็น

การพักผ่อน ในระยะไตรมาสสุดท้ายของการตั้งครรภ์ ควรแนะนำให้นอนตะแคงซ้าย มีหมอนหนุนระหว่างขาและแขนทั้งสองข้าง เพื่อผ่อนคลายความแน่นอึดอัด และไม่สุขสบายอาการนอนไม่หลับ สาเหตุของการนอนไม่หลับอาจเกิดจากสาเหตุหลายประการ ได้แก่ คิดถึงสิ่งต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น เช่น กลัวคลอดยาก กลัวลูกที่เกิดมาพิการ ถ่ายปัสสาวะบ่อยในเวลากลางคืน การดิ้นแรงและบ่อยครั้งของทารก ทำให้หญิงตั้งครรภ์นอนหลับไม่สนิท อาการนอนไม่หลับ

ทำให้หญิงตั้งครรภ์ได้รับการพักผ่อนไม่เพียงพอ วิธีแก้ไขคือ หลีกเลี่ยงการดื่มน้ำชาหรือกาแฟในเวลาใกล้นอน ฝึกหัดการหายใจและผ่อนคลายกล้ามเนื้อ อาจนับลมหายใจเข้าออกไปเรื่อยๆ

การขับถ่าย หญิงตั้งครรภ์จะถ่ายปัสสาวะบ่อย เนื่องจากส่วนนำของทารกเริ่มเข้าสู่ช่องเชิงกราน จึงเบียดกดกระเพาะปัสสาวะอีกครั้ง ควรแนะนำให้หญิงตั้งครรภ์ไม่หกลั้นปัสสาวะเพราะจะทำให้ปัสสาวะกั่งค้างเกิดการติดเชื้อได้

กิจกรรมและการออกกำลังกาย หญิงตั้งครรภ์จะมีอาการไม่สุขสบายต่างๆ ได้แก่ 1) ตะคริว แนะนำให้ดื่มนมให้มากขึ้นกว่าเดิมเป็น 4 แก้ว การป้องกันการเป็นตะคริวสามารถทำได้โดยการเดินรอบๆ เตียงก่อนเข้านอน หรือถ้าปวดให้นอนยกขาบนหมอน 2 ใบ และกระดกเท้าขึ้นพร้อมกับเกร็งกล้ามเนื้อที่ข้อเข่าจนรู้สึกวูตึงที่หลังขา 2) บวมที่ขาและเท้า แนะนำให้เดินหรือยืนให้น้อยลง ขณะนั่งพักให้ยกเท้าทั้งสองข้างขึ้นพาดบนเก้าอี้หรือตัวตรงหน้า และเคลื่อนไหวนิ้วเท้าและข้อเท้าไปมา ในตอนเย็นควรนอนพักและยกขาสูงพอประมาณพร้อมกับกระดกข้อเท้าและนิ้วเท้าขึ้นลง หมุนข้อเท้าเป็นวงกลมสลับไปมา ในบางครั้งหญิงตั้งครรภ์อาจมีบวมที่มือหรือนิ้วมือ อาการเหล่านี้เกิดจากการมีการกั่งของน้ำตามข้อ ทำให้ข้อบวม พังผืดที่หุ้มรอบข้อจะรัดแน่นขึ้น ทำให้มีอาการปวดและชาได้ การแก้ไขควรให้มันเคลื่อนไหวข้อมือและนิ้วมือบ่อยๆ เช่น กำและเหยียดนิ้วมือเต็มที่ กระดกข้อมือขึ้นสลับกับการหมุนข้อมือไปมาขณะที่ยกแขนสูงขึ้น จะช่วยลดอาการเหล่านี้ได้มาก

การดิ้นของทารก ที่แรงมากเกินไประยะหนึ่งและหยุดดิ้น แสดงถึงสัญญาณอันตรายซึ่งหญิงตั้งครรภ์จะต้องสังเกตเป็นพิเศษ เมื่อทารกในครรภ์มีการเปลี่ยนแปลง แนะนำวิธีการสังเกตการดิ้นของทารกภายหลังรับประทานอาหาร ถ้าภายใน 1 ชั่วโมง ทารกเคลื่อนไหวมากกว่า 3-4 ครั้งต่อชั่วโมง ถือว่าทารกอยู่ในเกณฑ์ปกติ

ปวดถ่วง (perineal pain) เมื่อใกล้คลอดขณะยืน/เดิน มดลูกที่มีขนาดใหญ่จะเคลื่อนถ่วงมาข้างหน้า ทำให้เอ็นที่ยึดข้อต่อต่างๆ ยืดขยายเพื่อเตรียมคลอดทำให้เกิดการปวด การแก้ไขโดยการพักและอยู่ในท่าทางที่ถูกต้อง ถ้าปวดมากจะต้องพิจารณาว่าเจ็บคลอดหรือไม่

อาการหายใจลำบาก (dyspnea) ในระยะไตรมาสที่ 3 มดลูกที่ใหญ่จะดันกะบังลม ทำให้หายใจลำบาก รู้สึกแน่นอึดอัดมักจะเป็นมากในขณะที่นอนราบ ควรใช้หมอนรองศีรษะให้สูงเวลานอน

การเตรียมตัวคลอด โดย 1) สอนการใช้เทคนิคการหายใจเพื่อลดปวด ในการสอนจะต้องสอนทั้งสามี/ญาติ ที่พาหญิงตั้งครรภ์มาฝากครรภ์ เพื่อนำไปฝึกปฏิบัติต่อที่บ้าน 2) แนะนำให้สามีและญาติของหญิงตั้งครรภ์มีส่วนร่วมในการดูแลหญิงตั้งครรภ์ เนื่องจากขณะนี้หญิงตั้งครรภ์ช่วยเหลือตนเองได้น้อย 3) แนะนำให้งดการเดินทางไกลในระยะใกล้คลอด เพราะช่วงไตรมาส

สุดท้ายเสี่ยงต่อการลอดก่อนกำหนดได้ หลีกเลี่ยงกิจกรรมที่เสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ ซึ่งอาจมีผลต่อการลอดก่อนกำหนดได้ 4) แนะนำอาการผิดปกติที่ต้องรีบมาโรงพยาบาลทันที ได้แก่ การมีเลือดออกทางช่องคลอด น้ำคร่ำรั่วหรือแตกออกมาชุ่มผ้าเป็นน้ำใสๆ สีขาวขุ่น โดยไม่มีอาการเจ็บครรภ์ ทารกมีการคืบคลานน้อยลงจากปกติตลอดจนอาการเจ็บครรภ์จริง

ความเชื่อ ควรให้การดูแลหญิงตั้งครรภ์ดังนี้ 1) เปิดโอกาสให้หญิงตั้งครรภ์กล่าวถึงความเชื่อในเรื่องต่างๆ 2) ร่วมกันอภิปรายกับหญิงตั้งครรภ์เกี่ยวกับความเชื่อที่ไม่ถูกต้อง เช่น การรับประทานอาหารให้น้อยลงเพื่อที่จะคลอดบุตรได้ง่ายขึ้น และ 3) กล่าวชมเชยหญิงตั้งครรภ์ที่มีความเชื่อถูกต้อง เช่น การทำจิตใจให้สดชื่นแจ่มใส การเตรียมของใช้ทารกไว้เรียบร้อยแล้ว ฯลฯ

สรุปการดูแลหญิงตั้งครรภ์ไตรมาส 3 ได้แก่ การดูแลที่ต่อเนื่องจากไตรมาสที่ 2 เช่น การกินยาธาตุเหล็ก การแก้ไขภาวะไม่สุขสบายต่างๆ เช่น ท้องผูก บวม ปวดหลัง ปวดอวัยวะบริเวณท้องน้อย การเป็นลมขณะตรวจ การสังเกตอาการผิดปกติ เช่น เด็กไม่คืบ มีเลือดออกอาจรกเกาะต่ำ การเตรียมตัวเพื่อการลอด อาการที่ต้องมาลอด การเตรียมตัวเพื่อมาโรงพยาบาล ตลอดจนการวางแผนครอบครัว ปัจจุบันความรู้ทางด้านสูติศาสตร์ได้เจริญก้าวหน้าไปมาก การพัฒนากระบวนการดูแลหญิงตั้งครรภ์และครอบครัวมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น จะเห็นได้ว่าอัตราตายของทารกในครรภ์ลดน้อยลง การส่งเสริมให้การตั้งครรภ์ดำเนินไปจนกระทั่งคลอดปกติ ผู้ดูแลจำเป็นต้องมีความรู้มีทักษะที่ชำนาญ เพื่อดูแลช่วยเหลือหญิงตั้งครรภ์และครอบครัวให้สามารถปรับตัวต่อภาวะต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้

เมื่อมีบุคคลในครอบครัวตั้งครรภ์ ย่อมมีผลกระทบต่อสมาชิกในครอบครัว ซึ่งได้แก่ สามีนุตร ญาติพี่น้อง ปู่ ย่า ตา ยาย หรือผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ซึ่งต้องเปลี่ยนบทบาทของตนเอง เพื่อต้อนรับสมาชิกที่จะเกิดมา และให้การดูแลแก่หญิงตั้งครรภ์ เช่น สามีนุตรต้องมีความเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของภรรยาขณะตั้งครรภ์ คอยประคับประคองภรรยาทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ปู่ย่า ตายาย ก็เช่นกัน ส่วนมากเมื่อทราบว่าตนเองกำลังจะมีหลาน มักจะชื่นชมและยินดีที่จะมีสมาชิกใหม่ และจะสนใจหลานตั้งแต่ยังเป็นทารกอยู่ในครรภ์ โดยเฉพาะมารดาของหญิงตั้งครรภ์จะเป็นผู้ให้การช่วยเหลือและให้การดูแลหญิงตั้งครรภ์อย่างใกล้ชิด รวมถึงผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนเป็นผู้มีประสบการณ์ในการดูแลหญิงตั้งครรภ์เป็นบุคคลที่ชุมชนให้ความนับถือ มีอิทธิพลอย่างยิ่งในการดูแลหญิงตั้งครรภ์ หญิงตั้งครรภ์ที่ได้รับการดูแลและปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยป้องกันการเกิดภาวะแทรกซ้อนต่างๆ หรือความผิดปกติของการตั้งครรภ์ อีกทั้งเป็นการส่งเสริมสุขภาพของทารกในครรภ์ ให้มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ การได้รับความ

รัก ความเอาใจใส่จากบุคคลในครอบครัว หรือผู้ดูแล นำมาซึ่งสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ครอบครัวอบอุ่น และสามารถดำเนินชีวิตในชุมชนได้อย่างปกติสุข

2.3 วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง

สุรัตน์ วรารัตน์ (2531) ได้ศึกษาวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร ผลการศึกษาวิจัยพบว่า โดยประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์กะเลิงอพยพมาจากทิศตะวันตกของเทือกเขาอาก ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เมื่อเกิดสงครามปราบพวกจีนฮ่อ ในพ.ศ.2426 นอกจากนี้การที่มีคำสั่งให้กรรมการเมืองสกลนคร นำไพร่พลจำนวนหนึ่งไปปักหลักเขตแดนสยามที่เมืองภูคดสอ ใน พ.ศ.2428 มีผลทำให้ชาวกะเลิงได้ติดตามเข้ามาอยู่ในเมืองสกลนครมากขึ้น มีการกระจายกันเพื่อเลือกทำเลที่เหมาะสม ทั้งตามเชิงเขาและตามเทือกเขาภูพาน

ในด้านเศรษฐกิจ ชาวกะเลิงที่บ้านกุดแฮด มีลักษณะเด่นชัดในการเลือกพื้นที่ตามไหล่เขาเป็นแหล่งทำมาหากิน สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เป็นป่าเขาได้เป็นอย่างดี เช่น การปลูกข้าวไร่ การทำนาตามที่ราบเชิงเขา การหาของป่า การล่าสัตว์ในบริเวณเทือกเขาภูพาน แต่เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้นและทางราชการเริ่มเข้มงวดการหาของป่า ทำให้ชาวกะเลิงหันมาทำไร่พริก และต่อมาคือการทำไร่ปลูกมันสำปะหลัง โดยมีพ่อค้าจากแหล่งอื่นเดินทางมารับซื้อถึงที่ นอกจากนี้ยังนิยมเลี้ยงสุกรที่บ้าน ให้สุกรเหล่านี้ออกหาอาหารกินเอง

ในการแต่งงานและครอบครัว แต่เดิมชาวกะเลิงไม่นิยมให้หญิงสาวแต่งงานกับชายหนุ่มที่อื่นแต่ในปัจจุบันชายหนุ่มกะเลิงกลับนิยมไปแสวงหาหญิงบ้านอื่น ปัจจุบันสำคัญสองประการที่ชาวกะเลิงไม่ชอบหญิงบ้านตนเองคือมีผิวคล้ำ และไม่รู้จักเข็นฝ้ายทอผ้าใช้เองได้ ขณะเดียวกันหญิงสาวชาวกะเลิงก็เริ่มออกไปแต่งงานกับชายหนุ่มที่มาจากต่างถิ่นมากยิ่งขึ้น

ระบบความเชื่อของชาวกะเลิงเกี่ยวกับสิ่งนอกเหนือธรรมชาติ

ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งนอกเหนือธรรมชาติ คือเชื่อว่าสิ่งนอกเหนือธรรมชาติมีอำนาจให้คุณและให้โทษแก่มนุษย์ได้ ความเชื่อเช่นนี้มีปรากฏในพิธีกรรมที่เป็นทั้งการยอมรับอำนาจเหนือธรรมชาติโดยสิ้นเชิง เช่น การปฏิบัติพิธีกรรมในลักษณะฮ้อนวอน เช่นสรวงบูชาเพื่อขอให้อำนาจเหนือธรรมชาติต่าง ๆ ที่ตนนับถือช่วยคลี่คลายแคล้วคลาดคุณประโยชน์แก่ตน เช่น เชื่อว่าภูตผีปีศาจ วิญญาณบรรพบุรุษทำให้เกิดความเจ็บป่วยได้ เมื่อเกิดการเจ็บป่วยจึงต้องทำพิธีกรรมขอขมาเพื่อให้หายจากเจ็บป่วย

ยังมีพิธีกรรมบางอย่าง ที่มนุษย์เชื่อว่าสามารถเอาชนะอำนาจเหนือธรรมชาติได้ โดยการแก้เคล็ดต่อปรากฏการณ์ธรรมชาตินั้นๆ เสีย เช่น การประกอบพิธีขอฝนโดยการแห่

นางแมว การกลั่นใจเอาของมีคม เช่น มีด ส้าว ปักที่พื้นบ้าน ชานบ้านในทิศทางที่ลมผ่านใน ขณะที่เกิดลมพายุโหมกระหน่ำบ้านเรือน หรือการทำคุณไสยกลั่นแกล้งคู่ต่อสู้ให้เจ็บป่วยล้มตาย ความเชื่อเช่นนี้เป็นความเชื่อในเชิงไสยศาสตร์

ความเชื่อที่เกี่ยวกับอำนาจนอกเหนือธรรมชาติ ที่สำคัญของชาวกะเลิง คือ ความเชื่อเรื่องผี ซึ่งชาวกะเลิงจะแบ่งผีออกเป็น 2 ระดับ คือ ผีชั้นสูง ได้แก่ ผีพระ ผีเทวดา ผีแดน ผีมหัศจรรย์ หรือผีปู้ตา และผีชั้นต่ำที่ทำให้เกิดความเจ็บป่วย เช่น ผีน้ำ ผีฟ้า ผีเรือน ผีไร่ ผีนา ความเชื่อเรื่องผี ทำให้เกิดพิธีกรรมและเกิดบุคคลที่เป็นสื่อกลางระหว่างคนกับผี บุคคลเหล่านี้ได้แก่ เฒ่าจ้ำ แม่หมอ และลูกแก้ว ซึ่งเป็นศิษย์ของแม่หมอ หรือแม่ครู และลูกแก้วบางคนจะกลายเป็นแม่หมอ หรือหมอเขา ทำการรักษาคนเจ็บป่วยที่เกิดจากการกระทำของผีต่อไป

ความเชื่อเกี่ยวกับผีมหัศจรรย์ ชาวกะเลิงเชื่อว่า ผีมหัศจรรย์หรือผีปู้ตา เป็นผู้คุ้มครองให้ชาวกะเลิงในหมู่บ้านมีความสุข สามารถป้องกันอุบัติเหตุเภทภัยต่าง ๆ เมื่อถามว่าผีมหัศจรรย์คือใคร ชาวกะเลิงบางคนให้ความเห็นว่าคือเจ้าป่ารุกขเทวดา แต่บางคนกล่าวว่าคือวิญญาณบุคคลสำคัญๆ ของพวกตน แต่ทุกคนก็ยอมรับในสิ่งที่ไม่อาจบอกแหล่งหรือความเป็นมาของผีมหัศจรรย์ได้ หมู่บ้านกุดแฮด ก็เหมือนหมู่บ้านอื่นๆ คือการจัดทำหอผีมหัศจรรย์หรือศาลปู้ตา ไว้ในป่าใหญ่ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าไม้ ถึง 45 ไร่ มาเป็นเวลานานแล้ว พื้นที่ดังกล่าวได้ปรากฏร่างเป็นชายสูงใหญ่กว่าบุคคลทั่วไปถึง 3 เท่า ผิวดำ การพบเห็นดังกล่าวได้พบในเวลากลางคืน ในบริเวณดงปู้ตา นอกจากนี้ยังมีชาวบ้านเคยเห็นงูใหญ่เลื้อยข้ามรั้วในบริเวณดงปู้ตา เมื่อเลื้อยข้ามรั้วไม้แล้วก็ชูคอห้อยหัวไม่เกรงกลัวคนจะทำร้าย ชาวบ้านเรียกงูใหญ่นี้ว่างูผีหรืองูปู้ตา

จ้ำ เป็นบุคคลที่เป็นสื่อกลางระหว่างผู้ที่มาติดต่อ ให้สื่อความประสงค์ของคนไปยังปู้ตา หรือผีมหัศจรรย์ ตลอดจนทำหน้าที่ดำเนินการในเทศกาลวันจัดเลี้ยงปู้ตา ตลอดจนดูแลดอนปู้ตา หอปู้ตา ให้อยู่ในสภาพที่สะอาดร่มรื่น การเลือกจ้ำหรือเฒ่าจ้ำเป็นสิ่งที่น่าสนใจ ทั้งนี้เพราะจะต้องได้บุคคลที่ปู้ตาหรือผีมหัศจรรย์พึงพอใจด้วย หากได้บุคคลที่ไม่พึงพอใจมักจะมีเหตุการณ์ไม่ดีเกิดขึ้นในหมู่บ้าน เช่น มีผู้เสียชีวิตหลายคน เกิดโรคระบาด ไฟไหม้ชุมชน เช่น ตลาด วัดวาอาราม หลังจากนั้นปู้ตาจะออกปากหรือบอกกับผู้หนึ่งผู้ใดในลักษณะคล้ายผีเข้าหรือโดยความฝันกับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และจ้ำมีหน้าที่สำคัญคือการจัดเลี้ยงปู้ตา ร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้านในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ซึ่งถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ของไทยแต่โบราณ มีการเก็บเงินเพื่อนำมาซื้อเหล้า นอกจากนี้ในวันเลี้ยงปู้ตาชาวบ้านจะนำข้าวปลาอาหารมาเลี้ยงปู้ตา ขอพรจากปู้ตาแล้วจึงดื่มเหล้าและรับประทานอาหารร่วมกัน

ความเชื่อกับความเจ็บป่วย

ชาวกะเลิงเชื่อว่า ความเจ็บป่วยของมนุษย์เกิดจากสาเหตุใดสาเหตุหนึ่ง คือเกิดจากโรคหรือเกิดจากผี การรักษาพยาบาลต้องทำให้ถูกกับสาเหตุของโรค เมื่อรักษาทางแพทย์ทางยาไม่หายก็จะหันมารักษาโดยหมอเขา หรือในทางกลับกันถ้ารักษาทางผีไม่หายก็อาจรักษาทางการแพทย์ด้วยเหตุที่ความคิดของชาวกะเลิงมีสมมุติฐานเช่นนี้ ในทางการรักษาการเจ็บป่วยที่คาดว่าเกิดจากผีจึงเกิดหมอเขา วิธีการเขา และผู้รับการรักษาหรือลูกแก้ว

ในการศึกษาวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง เพื่อให้ทราบประวัติความเป็นมา วิถีชีวิต ความเชื่อและประเพณีต่าง ๆ ในอดีต ซึ่งส่งผลเชื่อมโยงถึงปัจจุบัน แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขของกาลเวลาและใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ สำหรับในเรื่องความเชื่อและประเพณีต่างๆ ในการดูแลหญิงตั้งครรภ์กลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร ยังไม่มีใครศึกษาประเด็นดังกล่าว

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มีการศึกษาวิจัย ในเรื่องความเชื่อหรือข้อห้ามต่างๆ ที่หญิงตั้งครรภ์ควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติในขณะที่ตั้งครรภ์ ซึ่งมีการถ่ายทอดจาก ปู่ ย่า ตา ยาย และปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็นประเพณี เพื่อให้หญิงตั้งครรภ์และทารกมีภาวะสุขภาพแข็งแรง มีความปลอดภัยจากการตั้งครรภ์หรือการคลอด ดังนี้

2.4.1 การรับประทานอาหาร

อรรณ จิตระวัง (2529) ศึกษาความเชื่อบางประการของหญิงมีครรภ์และหญิงแม่อุ้มก่อนกับการโภชนาการแผนปัจจุบัน ของบ้านหนองแสง หมู่ที่ 4 ตำบลห้วยโจด อำเภอกะนวน จังหวัดขอนแก่น พบว่า มีความเชื่อเกี่ยวกับการรับประทานอาหารของหญิงมีครรภ์ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษต่อๆ กันมา ดังนี้คือ ห้ามหญิงตั้งครรภ์รับประทานอาหารที่มีรสเผ็ดและเค็ม เพราะมีความเชื่อว่าถ้ารับประทานแล้วจะทำให้ไม่สบาย ห้ามรับประทานอาหารจำพวกไขมันต่างๆ ทั้งพืชและสัตว์เพราะมีความเชื่อว่าจะทำให้เด็กคลอดยาก และไขมันจะไปอุดตันที่ปาก ตา จมูก ของทารก และห้ามรับประทานเนื้อสัตว์ป่าทุกชนิดในระหว่างตั้งครรภ์ เพราะมีความเชื่อว่า เมื่อคลอดออกมาลูกจะมีอุปนิสัยเหมือนกับสัตว์ชนิดนั้น

สังวาลย์ หาวน (2529) ศึกษาความเชื่อและการปฏิบัติตัว ของมารดาระหว่างตั้งครรภ์และหลังคลอด บ้านนาจาน ตำบลสวาท อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร พบว่า ห้ามรับประทานอาหารหวานมัน เพราะจะทำให้เวลาคลอดลูกมีกลิ่นคาวทั้งแม่และลูก รับประทานอาหารเป็นเวลา ไม่พ่ำเพรื่อหรือรับประทานนานๆ ต้องอื่มนก่อนคนอื่นและต้องรีบลุกขึ้นเดิน

จะช่วยทำให้คลอดลูกง่าย และยังห้ามรับประทานอาหารคาวหม้อคากรก ห้ามรับประทานอาหารเวลาเดิน

โยธิน แสงดี และพิมลพรรณ อิศรภักดี (2531) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการบริโภคอาหารที่มีวิตามินเอสูง ในหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างในเขตอำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ 1) ในเรื่องการบริโภคอาหาร พบว่า หญิงตั้งครรภ์เมื่อนึกอยากจะรับประทานอะไรก็จะรับประทาน และให้ทรงสนะว่าอาหารของหญิงตั้งครรภ์ไม่แตกต่างกับอาหารของคนโดยทั่วไป เพียงแต่ไม่รับประทานรสเผ็ด อาหารที่มีรสจัดและของหมักดอง เพราะเชื่อในคำบอกเล่าของผู้อาวุโสที่แนะนำว่า หากรับประทานเข้าไปจะเป็นอันตรายต่อทารกในท้องและทำให้คลอดยาก 2) ในส่วนของการบริโภคอาหารที่เกี่ยวข้องกับวิตามินเอ (ผัก พืชบางชนิดและอาหารประเภทไขมันต่างๆ เช่น กะทิ ของหวาน ฯลฯ) มีบางอย่างที่ผู้อาวุโสให้ละเว้นโดยให้เหตุผลว่าจะทำให้คลอดยาก ทารกมีไขและเด็กตัวโต อย่างไรก็ตาม แม้จะมีข้อห้ามให้ละเว้นรับประทานเกี่ยวกับอาหารประเภทที่มีไขมัน ของหวานหรือผักบางชนิด ผู้เฒ่าผู้แก่ให้ละเว้น แต่ตนเองไม่ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญเพราะคิดว่าคนละสมัย ในสมัยก่อนการคลอดต้องพึ่งหมอตำแย แต่ในสภาวะการณ์ปัจจุบันถ้าคลอดยากหรือเด็กตัวโตสามารถไปคลอดที่โรงพยาบาลอำเภอ และในอีกกรณีหนึ่งการได้รับความรู้เมื่อไปฝากครรภ์ ซึ่งเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจะแนะนำว่า ให้กินอาหารประเภทผัก ผัก ทอด แกง หรืออาหารประเภทโปรตีน เช่น เนื้อหมู เนื้อวัว เนื้อปลา เพื่อเป็นการบำรุงทารกให้แข็งแรง นอกจากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้ให้ข้อมูลในบางรายก็ให้ทรงสนะว่าเคยเห็นคนอื่นเขากินก็ไม่เห็นเขาผิ “กระสุน” เขาไม่ “จะล่า” ก็ไม่เห็นเป็นอะไรจึงกล้ากิน

อนึ่งแม้ว่าจะมีบางคนที่ไม่ละเว้นในเรื่องอาหารที่ผู้อาวุโสให้ “จะล่า” แต่จากการศึกษานี้ พบว่า การบริโภคอาหารที่เกี่ยวข้องกับวิตามินเอ เช่น เนื้อวัว เนื้อหมู ตับและอาหารประเภทผัก ทอด ยังมีจำกัดอยู่มากเพราะขาดแหล่งอาหารและความรู้ในการประกอบอาหาร และในอาหารประเภททอดพบว่ามีเพียงไข่ทอด ปลาทอด ผักกบ ผักผักบุ้ง อย่างไรก็ตามเกี่ยวกับอาหารประเภทผักและทอดนี้ ผู้ให้ข้อมูลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีส่วนมากจะตอบว่าถ้าอยากกินก็จะทำกิน ส่วนตับบางคนก็มีทรงสนะว่าขณะตั้งครรภ์ไม่กล้ากินกลัวเป็นความดันโลหิตสูง

สมศักดิ์ ศรีสันติสุขและคณะ (2540) ศึกษาวิถีครอบครัวและชุมชนชาติพันธุ์ไทย ไชยบ้านโพนแพง ตำบลหนองสนม อำเภอนารินวาส จังหวัดสกลนคร พบว่า ห้ามหญิงตั้งครรภ์รับประทานอาหารขณะเดินตามถนนเพราะเชื่อว่าจะทำให้คลอดลูกยาก เด็กห้ามรับประทานไค้สัตว์ เชื่อว่าจะทำให้เด็กปึก (เรียนหนังสือไม่ได้)

กิ่งแก้ว เกษโกวิท และคณะ (2547) ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านที่ยังคงสืบทอดของหญิงตั้งครรภ์ หญิงหลังคลอด และการเลี้ยงดูเด็กในเขตอำเภอนองเรือ จังหวัดขอนแก่น พบว่า

ในอดีตหญิงตั้งครรภ์ได้รับการอบรมสั่งสอนจากผู้เฒ่าผู้แก่ว่า อาหารบางอย่างเป็นอันตรายต่อตนเองและลูกในท้อง ห้ามรับประทานหรือบางอย่างไม่ให้รับประทานมาก บางอย่างมีคุณประโยชน์ให้รับประทานเพิ่มมากขึ้น ตัวอย่างอาหารที่ห้ามรับประทาน เช่น ของหวานจะทำให้ลูกอ้วนและคลอดยาก ห้ามอาหารที่มีไขมัน เช่น มะพร้าว กะบก จะทำให้แท้งลูกได้ ถ้าไม่แท้งก็ทำให้ลูกเป็นซาง เนื้อตัวลูกจะมัน ห้ามรับประทานไข่จะทำให้ปวดก้นและทำให้ตัวลูกเป็นไข อาหารที่ไม่ให้รับประทานมาก ได้แก่ ส้มตำ จะทำให้ปวดท้อง ส่วนน้ำมะพร้าวให้รับประทานเพิ่มมากขึ้นจะช่วยล้างไขและช่วยให้ลูกผิวพรรณดี การปฏิบัติดังกล่าวกระทำกันเคร่งครัดในอดีต ปัจจุบันหญิงตั้งครรภ์กินอาหารในขณะตั้งครรภ์เปลี่ยนไปจากเดิม ดังนี้ 1) กลุ่มอาหารที่หญิงตั้งครรภ์ส่วนใหญ่ยังคงปฏิบัติตามภูมิปัญญาเดิม คือ น้ำมะพร้าวและส้มตำ ร้อยละ 96 กินน้ำมะพร้าวเพิ่มมากขึ้นขณะตั้งครรภ์ และส่วนใหญ่ร้อยละ 63 ยังปฏิบัติตามภูมิปัญญาเดิมอย่างเคร่งครัด ร้อยละ 89 ไม่กินส้มตำมาก และประมาณหนึ่งในสาม ร้อยละ 38 ปฏิบัติตามภูมิปัญญาเดิมอย่างเคร่งครัด 2) กลุ่มอาหารที่หญิงตั้งครรภ์บางส่วน ปฏิบัติตามภูมิปัญญาเดิม คือ อาหารรสเผ็ดและอาหารที่มีไขมันมาก ร้อยละ 37 ไม่กินอาหารรสเผ็ดมาก ร้อยละ 12 ปฏิบัติตามภูมิปัญญาเดิมอย่างเคร่งครัด ร้อยละ 22 ไม่กินอาหารที่มีไขมันมาก มีเพียงร้อยละ 7 ปฏิบัติตามภูมิปัญญาเดิมอย่างเคร่งครัด 3) กลุ่มอาหารที่หญิงตั้งครรภ์ส่วนน้อยปฏิบัติตามภูมิปัญญาเดิม คือ ไข่และอาหารรสหวาน ร้อยละ 5 ไม่กินไข่ มีเพียงร้อยละ 2 ปฏิบัติตามภูมิปัญญาเดิมอย่างเคร่งครัด ร้อยละ 10 ไม่กินอาหารที่มีรสหวาน มีเพียงร้อยละ 2 ปฏิบัติตามภูมิปัญญาเดิมอย่างเคร่งครัด นอกจากการปฏิบัติตามภูมิปัญญาเดิมดังกล่าวแล้วยังมีอาหารอื่นๆ ที่กินเพิ่มมากขึ้นในขณะตั้งครรภ์ เช่น มากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 65) จะกินนมเพิ่มมากขึ้น เกือบครึ่ง (ร้อยละ 46) กินผลไม้มากขึ้น และกินเนื้อปลามากขึ้นร้อยละ 22

สุวิทย์ ชีรสอวัต และณรงค์ อุปัญญา (2540) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีครอบครัวและชุมชนอีสาน : กรณีกะเลิง จังหวัดมุกดาหาร พบว่า หญิงกะเลิงผู้เป็นแม่ เมื่อรู้ว่าตัวเองตั้งครรภ์ (ภาษาถิ่นเรียกว่า “ถือพา” หรือ “มานลูก”) ก็จะถนอมครรภ์ไม่ให้กระทบกระเทือนเกรงลูกในท้องจะเป็นอันตรายจนถึงแท้ง (แท้งภาษาถิ่นว่า “ลูถูก”) เมื่อ 40 ปี ก่อน การถนอมครรภ์ของตัวเองของหญิงก็ปฏิบัติตามฮีดคอง ที่ยายสอนมาอย่างสอนไว้ ซึ่งเป็นความเชื่อและยึดถือปฏิบัติมาตั้งแต่อดีต ดังนี้ 1) การงดเว้นอาหารบางชนิด (ขะล่า) เช่น ส้มตำมะละกอ เมล็ดมะขาม มีความเชื่อว่าจะทำให้ลูกคลอดยาก ของที่มีรสเผ็ด มัน หรือหวาน มีความเชื่อว่ามันจะทำให้เกิดไขติดทารกในครรภ์ ตอนคลอดทำให้ฝืด คลอดยาก อาหารจำพวกไข่เนื่องจากทำให้เหนียวและกลั้วหมอดำแยะเหนียว และไม่รับประทานอาหารปริมาณมากกลัวลูกในท้องจะอ้วนทำให้คลอดยาก

2) ปฏิบัติบางอย่าง เช่น ไม่รับประทานพร้อมเดิน คือเดินด้วยกินด้วย เพราะกลัวลูกที่เกิดมาจะจี้ราดทาง (เจ็บท้องบอຍไปถ่ายไม่ทัน)

อุดม เชยทิวส์ (2545) ศึกษาประเพณีพิธีกรรมท้องถิ่นไทยในกลุ่มหญิงตั้งครรภ์ภาคใต้ พบว่า การเอาใจใส่ดูแลครรภ์ของสตรีภาคใต้ เริ่มตั้งแต่การระมัดระวังในเรื่องการรับประทานอาหาร สตรีมีครรภ์จะละเว้นอาหารที่มีรสจัด ไม่ว่าจะเป็นเปรี้ยว หวาน มัน หรือเค็ม เพราะเกรงว่าจะทำให้มีผลกระทบต่อสุขภาพของเด็ก บางแห่งห้ามรับประทานขนุนด้วยเชื่อว่าจะทำให้เลือดลมเดินไม่สะดวก นอกจากนี้บางแห่งห้ามรับประทานหอยขม ด้วยความเชื่อเช่นเดียวกัน สตรีมีครรภ์จะมีการแพ้ท้องในระยะแรกเดือนที่ 1-3 และชอบรับประทานส้ม บางคนจะรับประทานไม่ค่อยได้ กลับอยากรับประทานสิ่งที่แปลกๆ เช่น ดิน จี๊ได้ (ใช้ก่อไฟ) แป้งทาน้ำ เป็นต้น

จวน เครือวิชฌยาจารย์ (2543) ได้ศึกษาในกลุ่มหญิงตั้งครรภ์คนไทยเชื้อสายมอญ ซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่แถบริมแม่น้ำแม่กลองเขตอำเภอบ้านโป่ง โพธาราม จังหวัดราชบุรี พบว่า ให้หญิงตั้งครรภ์ทำอาหารคาวหวาน ตักบาตรวันโกนวันพระ หรือให้ทำการใส่บาตรพระภิกษุสงฆ์ ที่มาบิณฑบาตทุกเช้า และมีการห้ามเด็ดผัก หญา หรือเด็ดผักต่างๆ และงดเว้นอาหารที่มีรสเผ็ดร้อน ปวดแสบ อาหารที่แจ้งกระด้างย่อยยาก เช่น พริกสด รสเผ็ด มะเขือ ข้าวตัง และข้าวตู

2.4.2 การทำงาน

สังวาลย์ หาวน (2529) ศึกษาความเชื่อและการปฏิบัติตัว ของมารดาระหว่างตั้งครรภ์และหลังคลอด บ้านนาจาน ตำบลสวาท อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร พบว่า หญิงมีครรภ์ต้องทำงานที่ต้องใช้แรง ทั้งนี้เพื่อให้ท้องหลวมและไม่ให้ทารกในครรภ์อ้วนมากและโตจนเกินไปทำให้คลอดยาก

สุวิทย์ ธีรสาส์น และณรงค์ อุปัญญา (2540) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีครอบครัวและชุมชนอีสาน : กรณีกะเลิง จังหวัดมุกดาหาร พบว่า หญิงตั้งครรภ์ควรทำงานตามปกติจนถึงวันคลอด มีความเชื่อเพื่อให้ท้องคล่อง คลอดง่าย

จวน เครือวิชฌยาจารย์ (2543) ได้ศึกษาในกลุ่มหญิงตั้งครรภ์คนไทยเชื้อสายมอญ ซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่แถบริมแม่น้ำแม่กลองเขตอำเภอบ้านโป่ง โพธาราม จังหวัดราชบุรี พบว่า หญิงตั้งครรภ์ไม่ควรทำงานที่ต้องออกแรงจนสุดกำลัง แต่ถ้าไม่ทำงานนั้นจะเกิดผลเสียหายนานให้พวกญาติพี่น้องช่วยทำให้ เพราะเกิดการเจ็บป่วยจะกระทบทารกที่อยู่ในครรภ์ได้ ให้ออกกำลังกายโดยดื่มน้ำถวายพระภิกษุสงฆ์ตอนเย็น หรือดื่มน้ำใส่ตุ่ม หรือโองโรงทานสาธารณะ

กิ่งแก้ว เกษโกวิท และคณะ (2547) ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านที่ยังคงสืบทอดของหญิงตั้งครรภ์ หญิงหลังคลอด และการเลี้ยงดูเด็กในเขตอำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น พบว่า

หญิงชาวบ้านเมื่อแต่งงานมีครอบครัวจะต้องทำหน้าที่แม่บ้าน ทำงานบ้านทุกอย่าง เช่น หุงข้าว ทำกับข้าว ตักน้ำ หาบน้ำ หาฟืน รวมทั้งทำงานในไร่นา ปลูกผัก รดน้ำผัก เมื่อตั้งครรภ์ผู้เฒ่าผู้แก่สั่งสอนมาว่าต้องทำงานปกติจะได้แข็งแรงคลอดลูกง่าย ถ้าไม่ทำงานทำการจะไม่มีแรงคลอดลูก ซึ่งในปัจจุบันหญิงตั้งครรภ์ปฏิบัติตามภูมิปัญญาเดิม ในส่วนของงานบ้าน ร้อยละ 88 และในส่วนของงานอาชีพมีผู้ปฏิบัติตามภูมิปัญญาเดิมร้อยละ 74 ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามภูมิปัญญาเดิม (ทำน้อยลงและหยุดทำงาน) สำหรับงานบ้านให้เหตุผลว่าเป็นเพราะต้องทำงานอาชีพประจำทำให้ไม่มีเวลาอ่อนเพลียเหนื่อยง่าย ส่วนงานอาชีพ เช่น เหนื่อยง่าย กลัวเหง้า เป็นต้น

2.4.3 การพักผ่อน

สังวาลย์ หาว้น (2529) ศึกษาความเชื่อและการปฏิบัติตัวของมารดาระหว่างตั้งครรภ์และหลังคลอด บ้านนาจาน ตำบลสวาท อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร พบว่า หญิงตั้งครรภ์จะนั่งนอนหรือยืนค้างคาประคองไม่ได้ จะขึ้นลงบันได ต้องขึ้นลงรวดเร็ว จะหยุดค้างกลางบันไดไม่ได้ และมักจะถือกันว่าเวลานอนต้องนอนตะแคงข้าง ห้ามนอนหงาย เชื่อว่าเด็กจะเบ่งให้ท้องแตก

จวน เครือวิชฌยาจารย์ (2543) ได้ศึกษาในกลุ่มหญิงตั้งครรภ์คนไทยเชื้อสายมอญ ซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่แถบริมแม่น้ำแม่กลองเขตอำเภอบ้านโป่ง โพธาราม จังหวัดราชบุรี พบว่า หญิงคนใดตั้งครรภ์แล้วปรารถนาให้ทารกในครรภ์ของตนมีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์และปราศจากโรคภัยต่างๆ ท่านให้หญิงตั้งครรภ์คนนั้น ฟังจดเว้นสิ่งต่อไปนี้คือ ห้ามนั่งกลางนอกชานหรือเฉลียงบ้าน ห้ามนั่งเหยียดขาหรือนั่งห้อยขา ห้ามนั่งหัวบันไดบ้าน และเหยียดขาบนหัวบันไดบ้าน ห้ามนั่งฟังเส้าบ้าน หรือโดยเฉพาะฟังเส้าเอกของบ้านเด็ดขาด เพราะเป็นที่ตั้งผีบ้าน

เรณู เหมือนจันทร์เชย (2542) ศึกษา “โลกทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย : ศึกษาความเชื่อเรื่องผีของไทยโซ่ง” กรณีศึกษาหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ตำบลลำลูกบัว อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม พบว่า หญิงตั้งครรภ์ห้ามนั่งคาบบันไดขวางทางคน จะทำให้คลอดลูกยาก มีความสอดคล้องกับการศึกษาของ สุวิทย์ ชีรสวัสดิ์ และณรงค์ อุปัญญา (2540) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีครอบครัวและชุมชนอีสาน : กรณีกะเลิง จังหวัดมุกดาหาร และสอดคล้องกับการศึกษาของ อุดม เชยกิจวงศ์ (2545) ศึกษาประเพณีพิธีกรรมท้องถิ่นไทยในกลุ่มหญิงตั้งครรภ์ภาคใต้ นอกจากนี้ยังมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ กิ่งแก้ว เกษโกวิท และคณะ (2547) ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านที่ยังคงสืบทอดของหญิงตั้งครรภ์ หญิงหลังคลอด และการเลี้ยงดูเด็กในเขตอำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น พบว่า ห้ามนั่งขวางประตูหรือบันได ซึ่งเชื่อว่าการคลอดบุตรยาก

2.4.4 การไปร่วมงานศพ

สังวาลย์ หาว้น (2529) ศึกษาความเชื่อและการปฏิบัติตัว ของมารดาระหว่าง ตั้งครรภ์และหลังคลอด บ้านนาจาน ตำบลสวาท อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร พบว่า ห้ามไม่ให้หญิงมีครรภ์จะไปเผาศพหรือไปเยี่ยมคนมีไข้หนักไม่ได้ อาจทำให้เสียชีวิต

บุญยงค์ เกศเทศ (2536) ศึกษาพิธีกรรมของชาวผู้ไท : ศึกษากรณีกิ่งอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร พบว่า ห้ามหญิงตั้งครรภ์ห้ามโรงศพโดยเชื่อว่าไม่เป็นมงคลกับทารกในครรภ์ และทารกอาจเสียชีวิต

เรณู เหมือนจันทร์เชย (2542) ศึกษา “โลกทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย : ศึกษาความเชื่อเรื่องผีของไทยโซ่ง” กรณีศึกษาหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ตำบลลำลูกบัว อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม พบว่า ห้ามสามีไปตะตองโรงศพหรือหามศพเก็บ เพราะเชื่อว่าจะทำให้คลอดลูกยากหรือคลอดลูกตาย

จวน เครือวิชฌยาจารย์ (2543) ศึกษาประเพณีมอญที่สำคัญ ในกลุ่มหญิงตั้งครรภ์ คนไทยเชื้อสายมอญ ซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่แถบริมแม่น้ำแม่กลองเขตอำเภอบ้านโป่ง โพธาราม จังหวัดราชบุรี พบว่า ห้ามหญิงตั้งครรภ์ส่งศพออกไปป่าช้าหรือวัด ห้ามยกหีบศพหรือโรงศพ ห้ามไม่ให้ยกถาดเครื่องนำศพ เช่น ตะเกียง รูป ถ้าจำเป็นต้องไปส่งศพ หรือข้ามแม่น้ำลำคลองท่านให้เอาปิ่นเหล็ก เสียบไว้ที่มวยผมบนศีรษะ และสิ่งที่สามีต้องงดเว้น เมื่อภรรยาของตนตั้งครรภ์คือ งดเว้นยกศพ หามศพหรือแม้แต่หีบศพ งดเว้นการสนทนาข่าวร้าย ๆ ให้ภรรยาตั้งครรภ์ได้ยินได้ฟัง เช่น ข่าวฆ่าฟัน การตายหญิงคลอดทารกตายอะไรทำนองนี้ เพื่อถนอมรักษาสุขภาพจิตภรรยา เมื่อคลอดให้มีจิตใจสบายไว้กังวลจึงต้องงดเว้น นอกจากนี้ยังมีข้อห้ามถ้าบ้านใดภรรยามีครรภ์อยู่บ้านนั้นให้งดเว้นจัดงานมงคล แม้เป็นบ้านพี่น้องก็ตาม

อุดม เขยทิวส์ (2545) ศึกษาประเพณีพิธีกรรมท้องถิ่นไทยในกลุ่มหญิงตั้งครรภ์ภาคใต้ พบว่า มีการห้ามไปร่วมเผาศพด้วยเชื่อว่าเด็กจะถูกวิญญาณรังควาญ

กิ่งแก้ว เกษโกวิท และคณะ (2547) ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านที่ยังคงสืบทอดของหญิงตั้งครรภ์ หญิงหลังคลอด และการเลี้ยงดูเด็กในเขตอำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น พบว่า การห้ามไปงานศพซึ่งยังมีหญิงตั้งครรภ์ปฏิบัติตามภูมิปัญญาเดิมสูงถึงร้อยละ 82

2.4.5 การปฏิบัติเฉพาะหญิงตั้งครรภ์ใกล้คลอด

เรณู เหมือนจันทร์เชย (2542) ศึกษา “โลกทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย : ศึกษาความเชื่อเรื่องผีของไทยโซ่ง” กรณีศึกษาหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ตำบลลำลูกบัว อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม พบว่า ถ้าสามีบวชพระในช่วงที่ภรรยาตั้งครรภ์ ห้ามบวชถึงพรรษา เพราะเชื่อว่าเด็กที่เกิดมาจะเป็นมารจัดขวาง แต่ถ้าบวชเก็บกันได้และถ้าสามีบวชระหว่างเดือนที่จะ

คลอด ห้ามบวชช่วงที่ภรรยาท้องได้ 9 เดือน ไม่ว่ากรณีใดๆ เพราะเชื่อว่าลูกที่คลอดจะตาย หรือตายทั้งกลมทั้งแม่และลูก

จวน เกรือวิชฌยาจารย์ (2543) ได้ศึกษาในกลุ่มหญิงตั้งครรภ์คนไทยเชื้อสายมอญ ซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่แถบริมแม่น้ำแม่กลองเขตอำเภอบ้านโป่ง โพธาราม จังหวัดราชบุรี พบว่า มีการดำจมน้ำในน้ำในหม้อเตรียมไว้ พร้อมทั้งเอาเข็มเล่มหนึ่งปักไว้ที่ผลขมิ้นในหม้อขมิ้นนั้น เมื่อถึงวันโกนผมไฟทารกจะได้ใช้เข็มเล่มนั้นเจาะหูทารกด้วย

อุดม เชยทิวส์ (2545) ศึกษาประเพณีพิธีกรรมท้องถิ่นไทยในกลุ่มหญิงตั้งครรภ์ภาคใต้ พบว่า สิ่งที่สตรีมีครรภ์จะละเลยมิได้คือการให้หมอดำแยหรือแม่ทานครวทท้อง ในการตรวจท้องหมอดำแยจะรู้ว่าเด็กปกติหรือไม่ หากเด็กอยู่ในท่าผิดปกติหมอดำแย จะช่วยจัดการหันให้เข้าที่เข้าทางอย่างทารกที่อยู่ในครรภ์โดยทั่วไป เรียกว่า การคัดท้อง จะทำ 2-3 ครั้งก่อนคลอด บางท้องถึงต้องมีพิธีกรรมในการฝากครรภ์ด้วย โดยจะทำเมื่ออย่างเข้าเดือนที่ 7 โดยแม่สามีพาสตรีมีครรภ์ไปบ้านหมอดำแยหรือแม่ทานครว และจัดสิ่งของไปด้วยคือ ข้าวสารเหนียว 1 ขัน หมาก 3 ผล พลู 1 กำ เทียนไข 1 เล่ม และมะพร้าว 1 ผล เมื่อหมอดำแยได้รับของดังกล่าวแล้ว จะเอาหมาก พลู และเทียนไขตั้ง “หิ้งตายาย” คือ บูชาครู เพื่อบอกกล่าวครุหมอบให้รับรู้ และคอยช่วยเหลือในการคลอดให้เป็นไปอย่างปลอดภัย ส่วนมะพร้าวก็จะปอก แบ่งเป็น 2 ซีก หมอดำแยเอาไว้ซีกหนึ่ง ให้สตรีผู้ฝากครรภ์อีกซีกหนึ่ง ซีกที่หมอดำแยเอาไว้ จะใช้ปรุงกับข้าวเหนียวเพื่อนำไปทำบุญตักบาตรอุทิศส่วนกุศลให้ครู (ครุหมอบ) มะพร้าวอีกซีกที่สตรีมีครรภ์นำกลับบ้านอาจจะเอาไปปรุงอาหาร ทำบุญตักบาตร เพื่อบูญกุศลหรือจะเอาไว้เป็นสิริมงคลก็ได้ การทำขวัญให้กำลังใจแก่หญิงที่ตั้งครรภ์ โดยหมอดำแย เช่น เมื่อตั้งครรภ์ได้ 7 เดือน ให้นำมะนาว 1 ผล ปอกเปลือกให้เกลี้ยง เติม 1 เล่ม น้ำมันมะพร้าวพอสมควรไปให้หมอดำแย หมอดำแยจะเสกน้ำมันมะพร้าว แล้วนำมาทาบริเวณหน้าท้องหญิงตั้งครรภ์ และใช้มะนาวคลึงหน้าท้องเพื่อให้คลอดง่าย

2.4.6 การฝากครรภ์

สังวาลย์ หาวน (2529) ศึกษาความเชื่อและการปฏิบัติตัวของมารดาระหว่างตั้งครรภ์และหลังคลอดบ้านนาจาน ตำบลสวาท อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร พบว่า ในระหว่างการตั้งครรภ์ส่วนใหญ่ไม่นิยมไปพบแพทย์หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เนื่องจากมีความเชื่อความเข้าใจว่า การไปพบเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจะได้รับการฉีดยาบำรุงให้กลัวว่าเด็กในครรภ์จะอ้วนสมบูรณ์ ทำให้คลอดยากและในระหว่างตั้งครรภ์ไม่ได้มีอาการผิดปกติใดๆ

อุดม เชยทิวส์ (2545) ศึกษาประเพณีพิธีกรรมท้องถิ่นไทยในกลุ่มหญิงตั้งครรภ์ภาคใต้ ในการรับประทานยาบำรุงครรภ์ พบว่า ยาบำรุงที่ใช้กันมักเป็นยาสมุนไพรผสมเหล้า

ที่เรียกว่าขาดองเหล้า นอกจากนี้ยังมีผลิตขายตามท้องตลาด ที่มีสูตรผสมลักษณะเดียวกันบางขนานที่สตรีมีครรภ์ซื้อรับประทาน การรับประทานยาบำรุงครรภ์เนื่องจากต้องการให้เลือดลมเดินได้สะดวก ทำให้มีสุขภาพดี

2.4.7 การจัดเตรียมเครื่องใช้เด็ก

สุวิทย์ ชีรสอวต และณรงค์ อุปัญญา (2540) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีครอบครัวและชุมชนอีสาน : กรณีกะเลิง จังหวัดมุกดาหาร พบว่า หญิงที่รู้ตัวว่าตั้งท้องแล้ว ก็จะจัดเตรียมการต่างๆ ที่จำเป็นต้องใช้ไว้ล่วงหน้า เช่น เตรียมจัดหาผ้าอ้อม (ภาษาถิ่น เรียก “ผ้าล่าย”) โดยหาผ้าผืนเก่าหรือผ้าขาวม้าเก่ามาตัดหรือฉีกให้ได้ขนาดที่จะเป็นผ้าอ้อม เช่น หมวก เย็บจาก “กระแตยวูก” กระแตยวูก เป็นผ้าที่ได้จากการทอผ้า (ภาษาถิ่นเรียกว่า “ทอหูก”) คือ เมื่อทอผ้าเสร็จแล้ว เมื่อตัดเอาผ้าไปใช้เขาจะเหลือผ้าไว้ให้ค่า “ฟืม” อยู่ยาวประมาณ 1 ศอก หรือกว่าศอก เพื่อการทอหูกครั้งต่อไปจะได้มีผ้าส่วนที่เหลือนี้พันรอบไม้ให้ยึดตอนเริ่มต้นทอ ผ้าที่เหลือไว้นี้เรียกว่า “กระแตยวูก” และจะตัดออกมาใช้เมื่อทอผ้าผืนใหม่เสร็จ ตัดผ้าผืนใหม่ใช้ กระแตยวูกจะตัดออกเก็บไว้ ผ้าผืนใหม่ที่ทอกับกระแตยวูก ลายและสีจะไม่เหมือนกัน ในกรณีที่ยืมเขาไปทอผ้า ไม่ว่าใครยืมก็ต้องเหลือกระแตยวูกไว้ให้เจ้าของฟืม ดังนั้น คนที่มีฟืมและลูกเขายืมบ่อยๆ จึงมีกระแตยวูกเยอะ กระแตยวูกใช้ได้หลายอย่างนอกจากเย็บเป็นหมวกเด็กแล้ว ยังใช้เป็นผ้าอ้อมเย็บเป็นหมอน เย็บต่อกันเป็นขำม เป็นต้น

อุดม เชยกิจวงศ์ (2545) ศึกษาประเพณีพิธีกรรมท้องถิ่นไทยในกลุ่มหญิงตั้งครรภ์ภาคใต้ พบว่า การปฏิบัติกันในเรื่องการเกิด คือจะต้องไม่เตรียมสิ่งของเครื่องใช้ใดๆ สำหรับทารกก่อนที่จะคลอด หากเตรียมไว้จะทำให้ลูกในครรภ์เสียชีวิต อาจจะเสียชีวิตในขณะที่อยู่ในครรภ์หรือหลังคลอดไม่นาน

2.4.8 การจัดเตรียมอุปกรณ์อยู่ไฟ

ในการดูแลหญิงตั้งครรภ์ สามีเป็นบุคคลหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญ ในการดูแลหญิงตั้งครรภ์ ซึ่ง สว่างลย์ หาวัน (2529) ศึกษาความเชื่อและการปฏิบัติตัวของมารดาระหว่างตั้งครรภ์และหลังคลอด บ้านนาจาน ตำบลสวาท อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร พบว่า เมื่อตั้งครรภ์แก่ชายผู้เป็นสามีจะต้องไปตัดพินมาไว้สำหรับให้ภรรยาอยู่ไฟเมื่อคลอดลูกแล้ว คนอื่นไปตัดแทนไม่ได้ พินนั้นต้องเลือกเอาไม้ซึ่งเมื่อไหม้เป็นถ่านแล้วมีขี้เถ้าน้อย ไม่รบกวนทำความรำคาญและควรตัดพินตอนใกล้กำหนดคลอด ประมาณเดือนที่ 8 เมื่อตัดพินมาแล้วต้องนำพินมาตั้งรวมๆ กันไว้อย่างเป็นระเบียบ

สุวิทย์ ชีรสอวต และณรงค์ อุปัญญา (2540) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีครอบครัวและชุมชนอีสาน : กรณีกะเลิง จังหวัดมุกดาหาร พบว่า ประมาณ 10 วันใกล้คลอด ฝ่ายสามีที่จะ

เป็นพ่อก็เตรียมจัดหาสิ่งจำเป็นต่างๆ ในการอยู่ไฟของภรรยา เช่น 1) หาฟืน หามาไว้ให้มาก 1 เล่มเกวียนขึ้นไปซึ่งแล้วแต่ว่าจะให้อยู่ไฟนานหรือไม่ ถ้าอยู่นานก็หาไว้มาก 2) หาสมุนไพร สำหรับต้มให้ภรรยาที่อยู่ไฟต้มเป็นยา เช่น แก่นไม้แดง แก่นไม้จิก (ไม้เต็ง) รากต้นอีเผ่า และ รากไม้อื่นอีกที่ผู้เฒ่าแนะนำ 3) จัดหาวัสดุอุปกรณ์ เช่น แคร่ สำหรับผู้อยู่ไฟ ปิ๊บสำหรับต้มน้ำอาบ หม้อสำหรับต้มน้ำร้อนให้ผู้อยู่ไฟต้ม สานเปลไว้ให้ทารกนอน

จวน เครือวิชฌยาจารย์ (2543) ศึกษาประเพณีมอญที่สำคัญ พบว่า กิจที่สามีพึง ปฏิบัติต่อภรรยาขณะตั้งครรภ์ ดังนี้ สามีต้องจัดเตรียมสิ่งต่างๆ สำหรับการอยู่ไฟไว้ล่วงหน้าให้ พร้อม พอภรรยาตั้งครรภ์มาได้ครบ 7 เดือน สามีต้องไปตัดฟืน สำหรับภรรยาอยู่ไฟ เช่น ฟืนไม้ มะขาม ไม้พุทรา ไม้หว้า ฯลฯ นำมาตั้งกองไว้จนพอเพียงการอยู่ไฟ โดยตัดฟืนนั้นต้องสวดด้วย หนามหวาย, หนามพุทรา ก่อนจะตั้งเป็นกอง ต้องกะเทาะเปลือกออกให้หมดทุกต้นด้วย เมื่อเวลา เผาไหม้จะได้ไม่มีกลิ่นเหม็น วิธีการตัดฟืนอยู่ไฟ สามีต้องมีสติปัญญาพิจารณาก่อน อย่าให้ไม้ที่ ตัดโค่นลงมา “ล้มลงมาขวาง” หรือ “ค้างบนต้นไม้อื่น” ใช้การไม่ได้ทิ้งไปเสียต้องตัดต้นใหม่แทน และเตรียมหาไม้ขนาดเท่าลำไผ่ ตัดมาเพื่อทำเตียงและเตาไฟเตรียมไว้พร้อมกันด้วย

2.4.9 เครื่องรางยึดเหนี่ยวจิตใจ

สังวาลย์ หาวัน (2529) ศึกษาความเชื่อและการปฏิบัติตัว ของมารดาระหว่าง ตั้งครรภ์และหลังคลอด บ้านนาจาน ตำบลสวาท อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร พบว่า ความ เชื่อเกี่ยวกับการตั้งครรภ์ ผู้มีครรภ์มักจะฝันอย่างแปลกๆ เป็นนิมิตบอกให้รู้ล่วงหน้าว่าบุตรใน ครรภ์จะเป็นชายหรือหญิง มีลักษณะดีหรือชั่ว เมื่อเติบโตไปภายหน้าจะเป็นคนชนิดใด และ ระยะเวลาตั้งแต่ตั้งครรภ์จนกว่าถึงเวลาคลอด ถือกันว่าเป็นตอนที่มิถิยันตรายอยู่รอบข้าง ผู้มี ครรภ์ก็ต้องเสี่ยงต่ออันตรายต่างๆ จนกว่าจะพ้นไปทำให้ใจคอไม่สบาย ขวัญไม่ดี เหตุฉะนั้นจึงต้อง หาอุบายป้องกันและปัดเป่าด้วยวิธีต่างๆ เช่น หาตะกรุดสำหรับผูกข้อมือหรือคล้องเจี๊ยงบ่าไว้ กับตัว เพื่อเป็นการปัดผีร้าย ซึ่งอาจมากระทำให้ผู้มีครรภ์ถึงอันตรายได้ และเวลามีสุริยคราสหรือ จันทรคราสให้เอาเข็มเย็บผ้ากลัดชายพกไว้ เชื่อว่าเพื่อป้องกันไม่ให้ลูกที่เกิดมาเป็นคนตาเหล่หรือมี ร่างกาย หน้าตาพิการ มีปากแหว่งเป็นอย่างพระอาทิตย์หรือพระจันทร์

อุดม เขยกิจวงศ์ (2545) ศึกษาประเพณีพิธีกรรมท้องถิ่นไทยในกลุ่มหญิงตั้งครรภ์ ภาคใต้ กล่าวว่า การตั้งครรภ์เป็นการจุดของเทวดา โดยหมายเอาดวงไฟเล็กๆ ที่พุ่งจากท้องฟ้าใน ตอนกลางคืน ลงมาสู่พื้นโลกเป็นสำคัญ เมื่อเห็นดวงไฟเล็กพุ่งลง ณ ที่ใด เชื่อว่าดวงวิญญาณกำลัง จะเข้าท้องสตรีที่อยู่ใกล้ที่สุด จึงมีการส่งสอนลูกหลานมิให้ชี้ ถ้าชี้จะมีผลให้วิญญาณนั้นไปเกิดใน ท้องสุนัข และในการป้องกันภัยอันตราย อันเกิดจากภูติผีปีศาจต่อสตรีมีครรภ์ ด้วยการแสวงหาสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ เครื่องรางของขลังให้แก่สตรีมีครรภ์เก็บไว้กับตัว เพื่อป้องกันภัยอันตราย สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่

เชื่อถือกัน เช่น พิสมร ปลัดจิก เป็นต้น สิ่งดังกล่าวเชื่อว่าจะป้องกันอันตรายจากอำนาจภูติผีปีศาจได้ และยังป้องกันสัตว์บางชนิดได้ด้วย โดยเฉพาะงู จะเจอบ่อยเพราะได้กลิ่นหอมจากสตรีมีครรภ์ แต่บางคนเชื่อว่าจะไม่ทำอันตรายเพราะแพ้ตะบะ และเมื่อเกิดจันทรุปราคาจะต้องเอาเข็มกลัดกลัดที่ฝ่าอุ้งเป็นการป้องกันอาถรรพณ์ต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นและเป็นอันตรายแก่หญิงตั้งครรภ์

2.4.10 พิธีกรรม

อรวรรณ จิตระวัง (2529) ศึกษาความเชื่อบางประการของหญิงมีครรภ์และหญิงแม่ลูกอ่อนกับการโภชนาการแผนปัจจุบัน ของบ้านหนองแสง หมู่ที่ 4 ตำบลห้วยโจด อำเภอกะนวน จังหวัดขอนแก่น พบว่า มีพิธีสู่ขวัญแก่หญิงตั้งครรภ์เมื่อเกิดจันทรุปราคาหญิงตั้งครรภ์ที่ได้พบเห็นจะเป็นสิ่งที่ไม่ดีเพราะมีความเชื่อว่าจะทำให้เด็กคลอดยากไม่สมบูรณ์ ผู้ใหญ่สมัยก่อนจะต้องให้ทำพิธีสู่ขวัญ เชื่อว่าการสู่ขวัญจะทำให้เด็กคลอดง่ายและมีความอยู่เย็นเป็นสุข อาหารที่ใช้ในพิธีสู่ขวัญแก่หญิงตั้งครรภ์ ได้แก่ น้ำพริกเกลือ ข้าว และน้ำ

สังวาลย์ หาววัน (2529) ศึกษาความเชื่อและการปฏิบัติตัว ของมารดาระหว่างตั้งครรภ์และหลังคลอดบ้านนาจาน ตำบลสวาท อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร พบว่า มีพิธีกรรมต่างๆ ของหญิงตั้งครรภ์ ดังนี้

1) สู่ขวัญแม่มาน มีความเชื่อสืบทอดกันมาว่า เพื่อเรียกขวัญของผู้มีครรภ์ ให้ขวัญกลับมาอยู่กับตัว เพราะคนมีครรภ์โดยมากมักใจคอไม่ดี เช่น โกรธง่าย ใจน้อย กลัวคลอดลูกยาก เป็นต้น

2) แต่งแก้แม่มาน เป็นพิธีที่ทำให้กับสตรีมีครรภ์ที่ท้องแก่ใกล้คลอด ปกติจะทำเมื่ออายุครรภ์ได้ประมาณ 8 เดือน หรือทำในเดือนคลอด โดยมีความเชื่อว่าก่อนที่เด็กจะมาปฏิสนธิในครรภ์ เด็กมีแม่อยู่ก่อนอีกคนหนึ่ง เรียกว่า “แม่เก่าแม่หลัง” และยังเชื่ออีกว่าบนสวรรค์มี “ปู่แฉนย่าแฉน” (พญาแฉน) ซึ่งเป็นผู้สร้างมนุษย์ให้ลงมาเกิดในโลก ถ้าไม่ทำพิธีนี้ปู่แฉนย่าแฉนจะเอาเด็กกลับคืน เพราะเด็กบางคนหนีลงมาเกิดโดยไม่ได้รับอนุญาต ดังนั้นความมุ่งหมายของพิธีนี้ก็เพื่อ “ขอเด็ก” จากปู่แฉนย่าแฉนนั่นเอง รวมทั้งเพื่อให้คลอดง่ายและเลี้ยงง่ายอีกด้วย

3) การเสี้ยเคราะห์หรือสะเดาะเคราะห์ สตรีมีครรภ์ที่กำหนดคลอดตรงกับเดือนคี่หรือปีที่คลอดเป็นปีไม่ดี หรือสตรีที่มีความเชื่อเรื่องบาปเคราะห์ว่าควรเอาเคราะห์ออกก่อนคลอดหรือบางรายยังเชื่อเรื่องเกี่ยวกับฤกษ์ยามและलगสังหรณ์ด้วย ควรทำพิธีสะเดาะเคราะห์ก่อนคลอด

4) กบกินเดือน หรือ กบกินตะเวน หรือ ราหูอมจันทร์ หญิงใดที่ตั้งครรภ์ในช่วงนี้ก็จะเกิดอาเพศด้วย เช่น ทารกในครรภ์จะพิการ หรือสตรีมีครรภ์คนใดเห็นหน้าขึ้นมองพระจันทร์ พระอาทิตย์ จะเป็นเหตุให้ลูกที่คลอดออกมาตาเหล่หรือพิการ ดังนั้น เพื่อป้องกันมิให้

เกิดเหตุอาเพศขึ้นกับมารดาและทารกในครรภ์ จึงเกิดพิธีกรรมเพื่อแก้ไขเหตุร้ายที่จะเกิดขึ้นนี้เรียกพิธีกรรมนี้ว่า “แต่งส่งราหู”

5) อาบน้ำมนต์ก่อนคลอด คนอีสานมีความเชื่อว่า ถ้าสตรีมีครรภ์ได้อาบน้ำหรือกินน้ำมนต์ จะทำให้คลอดง่าย เจ็บท้องก็ไม่เจ็บนาน ดังนั้น เมื่อถึงเดือนคลอด ผู้สูงอายุจะพาสตรีมีครรภ์ไปอาบน้ำมนต์ที่วัดและนำน้ำมนต์กลับมาไว้กินที่บ้านด้วย บางคนเมื่อเริ่มเจ็บท้องคลอดจะกินน้ำมนต์ก่อนมาคลอดที่โรงพยาบาล ซึ่งภายหลังจากอาบน้ำมนต์แล้วรู้สึกสบายใจ คลายความวิตกกังวล

6) น้่าซวง คนอีสานมีความเชื่อว่า “ซวง” เป็นเหมือนตัวเสนียดจัญไร ที่มาอยู่ในตัวคนเรา คนที่มีซวง ได้แก่ คนที่มีไฟหรือปานแดงปานดำอยู่ในที่ลับ สตรีมีครรภ์ที่มีซวง เด็กที่อยู่ในครรภ์มักจะแท้งออกมาเสียก่อน หรือเสียชีวิตตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา หรือถ้าคลอดออกมามีชีวิต มักจะเป็นเด็กที่เลี้ยงยาก เจ็บป่วยบ่อย และอาจเสียชีวิตในเวลาต่อมา ดังนั้นต้องทำพิธี “น้่าซวง” เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขของตนเองและสมาชิกในครอบครัว และคลอดทารกออกมาแข็งแรง

บุญยงค์ เกศเทศ (2536) ศึกษาพิธีกรรมของชาวผู้ไท : ศึกษากรณีกิ่งอำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร พบว่า เมื่อหญิงชาวผู้ไทจะคลอด ญาติพี่น้องจะไปเชิญหมอป่องมาทำพิธีไล่ผีบริเวณที่จะคลอด โดยเสกเป่าด้ายสายสิญจน์ชิงไว้รอบบริเวณนั้นและให้หญิงตั้งครรภ์ใส่แขวนคอด้วย เพื่อความปลอดภัยของมารดาและบุตร

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และ ปรีชา ชัยปัญญา (2538) ได้ศึกษาวิถีชีวิตในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยแสก บ้านชะหว้า ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม พบว่า มีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการตั้งครรภ์ คือการผูกไก่อาก่อนคลอดลูก เมื่อหญิงตั้งครรภ์ต้องแกไก่อีกตลอดต้องอยู่บ้านเพื่อเตรียมตัวคลอด และการคลอดมีความเสี่ยงมาก โดยมีความเชื่อว่าวันเกิดของลูกคือวันตายของแม่ เพื่อความไม่ประมาท เพื่อความปลอดภัยของผู้เป็นแม่ ชาวไทยแสกจึงมีพิธีกรรมนี้เพื่อช่วยเหลือผู้เป็นแม่ โดยหญิงตั้งครรภ์ต้องแกไก่อีกตลอดอุ้มไก่อากตัวใหญ่ พรหมณ์และผู้ใหญ่จะผูกขาไก่อากและผูกแขนคนท้องแกให้ เป็นเพื่อนกัน การผูกแขนเป็นเพื่อนกับไก่อาก เมื่อผูกแล้วก็จะคลอดลูกง่ายเหมือนไก่อากออกไข่ แต่หากว่าไม่ผูกแขนจะไม่สบายใจ การเจาะจงเลือกไก่อากไก่อีสี่อื่นไม่ได้นั้นเพราะต้องการความบริสุทธิ์ขาวสะอาด เพราะเด็กที่เกิดใหม่คือผู้บริสุทธิ์ ขาวสะอาด

อุดม เขยทิววงศ์ (2545) ศึกษาประเพณีพิธีกรรมท้องถิ่นไทยในกลุ่มหญิงตั้งครรภ์ภาคใต้ พบว่า มีการรดน้ำสะอาดเคราะห์ โดยใช้มะนาว 7 ผล เส้นด้ายดิบสวมศีรษะผู้เป็นภรรยาและสามี โดยให้ทั้งสองยืนบนใบตองซึ่งวางอยู่บนพื้น แล้วรดน้ำ 1 ครั้ง หลังจากนั้นให้สามีภรรยาขึ้นบันไดไปนั่งบนบ้าน หมอดำแขสวดมนต์ แล้วเอาด้ายดิบที่สวมคู่สามีภรรยาออก

ให้ไปยืนบนใบตองอีกครั้งหนึ่ง ทำพิธีรดน้ำเช่นเดิม เสร็จแล้วหมอดำแบดิงใบตองและด้ายดิบให้ขาดเป็น 2 ท่อน เชื่อว่าผู้ตั้งครรภ์จะมีจิตใจสงบสุขจนกระทั่งคลอด

2.4.11 ข้อห้าม/ข้อควรปฏิบัติอื่นๆ

สังวาลย์ หาวัน (2529) ศึกษาความเชื่อและการปฏิบัติตัวของมารดาระหว่างตั้งครรภ์และหลังคลอด บ้านนาจาน ตำบลสวาท อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร พบว่า ห้ามหญิงตั้งครรภ์ไปดูหญิงตั้งครรภ์รายอื่นขณะกำลังทำคลอด เนื่องจากจะทำให้ทารกในครรภ์อาบกันและหญิงผู้นั้นจะคลอดไม่ได้ ห้ามไม่ให้หญิงมีครรภ์เข้าไปภายในเขตพิธีมณฑลพระสงฆ์ขณะทำสังฆกรรมสวดเจริญตถิ ถือกั้นว่าจะคลอดลูกยาก นอกจากนี้ยังห้ามไม่ให้ ตกปลา ฆ่าสัตว์ กล่าวเท็จ ดอกและตริ่งตะปูหรือหมุด เข็บปากหมอนปากที่นอนซึ่งยัดนุ่นไว้แต่ยังไม่ได้เข็บปาก เพราะจะเป็นเหตุให้คลอดลูกยาก เกิดอุปัทวเหตุ ผิดช่องผิครู

สังวาลย์ หาวัน (2529) ศึกษาความเชื่อและการปฏิบัติตัว ของมารดาระหว่างตั้งครรภ์และหลังคลอด บ้านนาจาน ตำบลสวาท อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร พบว่า มีการห้ามหญิงมีครรภ์อาบน้ำในเวลากลางคืนเพราะถือว่าเวลาคลอดจะปวดน้ำคร่ำมากหรือคลอดเป็นแฝดน้ำ ถ้าจำเป็นต้องอาบน้ำก็ควรแก้ผ้าอาบจึงจะไม่ใช่ไร ผู้หญิงแต่ก่อนไม่ใคร่อาบน้ำบ่อยๆ อย่างดีก็อาบน้ำวันละ 1 ครั้ง การอาบน้ำนี้หมายถึงการเอาน้ำรดร่างกายตอนบนให้เปียก ส่วนร่างกายตอนล่างซึ่งมีผ้าถุงไม่ให้ถูกน้ำเปียก วิธีการจะอาบน้ำทำโดยถลกชายผ้าถุงขึ้นสูง โกงหลังให้มากแล้วเอาน้ำในภาชนะรดลงไปให้พอตีกกลางหลัง ถ้าโกงหลังไม่มากหรือรดน้ำไม่ตรงกลางหลังพอน้ำอาจไหลลงไปเปียกผ้าถุงได้ เรื่องอาบน้ำทั้งตัวอาจจะเกิดจากไม่ยอมผลิตผ้าถุงบ่อยๆ ต้นเหตุเดิมอาจเป็นเพราะอึดคั้นน้ำต้องอมน้ำไว้ใช้ เพราะไม่มีภาชนะในการเก็บน้ำเพียงพอ ถ้าจะต้องอาบต้องไปที่บ่อน้ำหรือทำน้ำมีดๆ ค่าๆ มองไม่ค่อยเห็น อาจกลัวหรือเป็นอันตรายจากสัตว์ร้ายก็ได้ จึงไม่ให้อาบน้ำในเวลากลางคืน และยังมีคติเกี่ยวกับเวลามีครรภ์อีกอย่างหนึ่ง คือถ้าจะให้เลี้ยงลูกง่ายหญิงมีครรภ์ต้องหาโอกาสลอดท้องช้างเชื่อว่าลูกที่ออกมาจะเลี้ยงง่าย

บุญยงค์ เกศเทศ (2536) ศึกษาพิธีกรรมของชาวผู้ไท : ศึกษากรณีกิ่งอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร พบว่า ห้ามหญิงตั้งครรภ์เดินผ่านบริเวณที่กำลังขอมไหมเชื่อว่าจะทำให้ขอมสืไม่ติด

กิ่งแก้ว เกษโกวิท และคณะ (2547) ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านที่ยังคงสืบทอดของหญิงตั้งครรภ์ หญิงหลังคลอด และการเลี้ยงดูเด็กในเขตอำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น พบว่า ข้อห้ามไปงานบวชและงานแต่งงาน มีผู้ปฏิบัติตามภูมิปัญญาเดิมใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 31 และร้อยละ 27 ตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีข้อห้ามในการยกของหนัก ห้ามอาบน้ำตึก ห้ามหัวเราะเยาะคนพิการ ห้ามดูอุบัติเหตุ ห้ามดูผู้อื่นคลอดบุตร ห้ามไม่ให้ลอดคร้ว

สุวิทย์ ชีรสอวต และณรงค์ อุปัญญ์ (2540) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีครอบครัว และชุมชนอีสาน : กรณีกะเลิง จังหวัดมุกดาหาร พบว่า ไม่นุ่ง “ชั้นเลย” “ชั้นเลย” คือผ้าถุงกับเสื้อต่อกัน เพราะกลัวว่าเวลาคลอดเด็กจะเอาเท้าออกก่อน

จวน เครือวิชฌยาจารย์ (2543) ได้ศึกษาในกลุ่มหญิงตั้งครรภ์คนไทยเชื้อสายมอญ ซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่แถบริมแม่น้ำแม่กลองเขตอำเภอบ้านโป่ง โพธาราม จังหวัดราชบุรี เหตุผลที่ต้องดูแลรักษากรรภ์ เพื่อให้เกิดความสุขสมบูรณ์แก่ตนและทารกและคลอดง่าย 1) เมื่อมีการตั้งครรภ์ได้ มีการบูชาบวงสรวงเทวดาประจำวาสนา (ดวงชะตา) หรือการไปกราบไหว้ผีบ้านผีเรือน ผีป่าทั้งปวง อธิษฐานขอให้ช่วยอภิบาลรักษากรรภ์ให้สมบูรณ์ คลอดง่ายปราศจากภัยอันตราย 2) นิยมให้หญิงตั้งครรภ์ไปกราบไหว้ปู่ ย่า ตา ยาย ญาติผู้ใหญ่หรือผู้ทรงวิทยุฒิ, ศีลวุฒิ 3) ห้ามอาบน้ำชำระกาย ด้วยน้ำร้อน หรือเอาถ่านไฟแดงๆ จุ่มลงในน้ำที่อาบนั้นจึงใช้อาบได้ ทั้งนี้เพื่อป้องกันเป็นหวัดคัดจมูก จะกลายเป็นไข้หวัดได้ (หรือเกรงกลัวจนตกใจ ผีร้ายอาจจับกินได้) 4) การสนทนาปราศรัย ต้องสุภาพอ่อนหวาน ใช้เสียงเบา ต้องทำตนเป็นคนมีกิริยามารยาทเรียบร้อยอยู่เสมอ 5) ต้องกราบไหว้ระลึกถึงคุณพระศรีรัตนตรัย แม่เมตตาคิดต่อสรรพสัตว์โลกทั้งหลาย 6) ต้องกราบไว้สามีตนก่อนนอนเสมอ 7) ต้องทามันทั่วตัว ขณะมีครรภ์เป็นประจําจนกว่าจะถึงวันคลอดทารก

สรุป จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า หญิงตั้งครรภ์ในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ มีวิถีชีวิตหรือวิธีปฏิบัติในช่วงระยะการตั้งครรภ์แตกต่างกัน ตามความเชื่อหรือประเพณีในแต่ละชุมชน ซึ่งการปฏิบัตินี้มีเป้าหมาย เพื่อให้หญิงตั้งครรภ์รับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงว่าตนเองตั้งครรภ์แน่นอน เตรียมรับบทบาทใหม่ คือบทบาทของการตั้งครรภ์และบทบาทการเป็นมารดาอย่างชัดเจน และช่วยประคับประคองจิตใจให้หญิงตั้งครรภ์เข้มแข็ง เตรียมพร้อมสำหรับสิ่งที่จะเกิดขึ้น ทำให้หญิงตั้งครรภ์มีความสบายใจ และการที่หญิงตั้งครรภ์ได้รับการดูแลจากบุคคลในครอบครัว ญาติผู้เฒ่าผู้แก่ ตลอดจนคนหมอบ้านต่างๆ ในชุมชน ซึ่งบุคคลเหล่านี้ได้รับการสั่งสมความรู้หรือประสบการณ์ต่างๆ มาชั่วชีวิต เป็นสิ่งที่มีคุณค่าโดยเฉพาะคุณค่าทางใจ หญิงตั้งครรภ์ที่ได้รับการดูแลเอาใจใส่ด้วยความรักความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ย่อมส่งผลทำให้ภาวะสุขภาพของหญิงตั้งครรภ์และทารกในครรภ์มีความแข็งแรงสมบูรณ์ นำมาซึ่งการดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข